

લેખક, મણિકાન્ત.

ૐ

સંગીત

મંગળમય.

(સચિત્ર–સુધારા–વધારા–સાથે.)

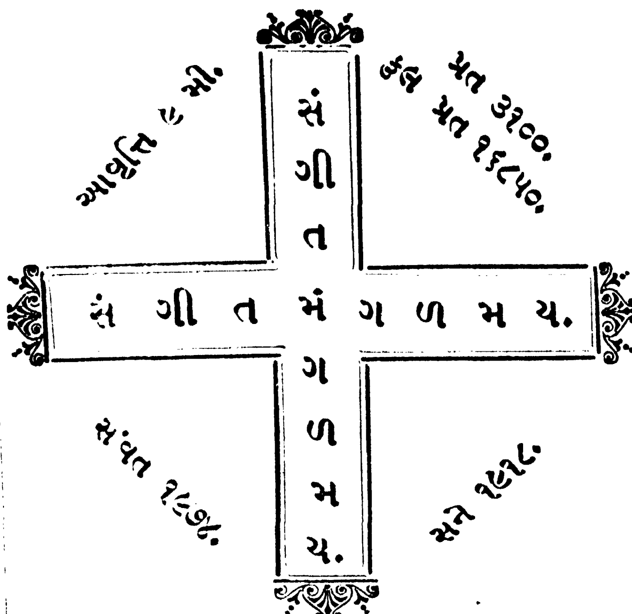
લેખક, " મણિકાન્ત. "
તે
શંકરલાલ મગનલાલ પંડયા હળધરવાસવાળા.
"મણિકાન્ત–કાવ્યમાળા" તથા "પાપી પિતા યાને સદ્‌ગુણી સીતા"
ઇ૦ ના લેખક.
ઠે૦ ગાયવાડી, માધવજી ઠાકરશીનો માળો–મુંબઇ નં. ૨.

પ્રકાશક,
મંગળદાસ નથુભાઈ ખરીદીયા.
ઠે. રાયપુર, આકાશેઠના કુવાની પોળ—અમદાવાદ.

સોલ એજન્ટસ,
સોજીતરીયા બ્રધર્સ–બુકસેલર્સ.
ઠે૦ લખમીદાસ ખીમજીનો માળો, ગણેશવાડી–મુંબઈ નં. ૨.

કીંમત રૂ. ૦–૬–૦.

અમદાવાદ, સલાપોસ રોડ
ધી ડાયમંડ જ્યુબિલી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં
પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપી.

સૂચના-છુટક નકલ મંગાવનારે રૂ.૦-૬-૬ની પોષ્ટની ટીકીટ મોકલવી

એક અગત્યની ખાસ સૂચના!

મણિકાન્ત કાવ્યમાળાની છઠ્ઠી આવૃત્તિની ૩૧૦૦ કૉપી બે માસની ટુંક મુદતમાં લગભગ ખલાસ થવા આવી છે હવે ફક્ત જુજ કૉપી શીલીક છે માટે નવી સાતમી આવૃત્તિ છપાવવા શરૂ કરી દીધી છે તે બે માસની અંદર એટલે આવતી દીવાળી ઉપર બહાર પડશે. કાગળોની તથા ચિત્રો માટેના આર્ટપેપરની સખ્ત મોંઘવારી તથા બાઇન્ડીંગના ભાવ એકદમ વધી જવાથી ના ઇલાજે નવી સાતમી આવૃત્તિની **અઢી રૂપીઆ** કીંમત રાખવી પડી છે તો આશા છે કે સાહિત્ય પ્રેમી સજ્જનો આવી સખ્ત મોંઘવારી ધ્યાનમાં લેઈ વધારેલા **આઠ આના** કબુલ કરશે. હાલમાં નવિન નીકળતાં ચિત્ર વિનાનાં નૉવેલોના પણ રૂપીઆ બેથી અઢી કિંમત હોય છે તો અમારા પુસ્તકમાં આર્ટપેપર ઉપર છાપેલાં (૩૦) સુંદર–ચિત્રો છે એટલે તેના પ્રમાણમાં અમારા પુસ્તકની કિંમત વિશેષ નથી. સોલ એજન્ટસ—

સોજીતરીયા બ્રધર્સ–બુકસેલર્સ.

ઠે. ગણેશવાડી–મુંબઇ નં. ૨.

અર્પણ પત્રિકા.

જેઓ બહારથી સફેદ પણ અંદરથી કાળા? ખરો રસ્તો ચુકાવી દુનિયાને આડે રસ્તે દોરનાર! તથા પારકી પુંજી ઉપર તાગડધીન્ના કરી હજારોને પાયમાલ કરનાર! કન્યાવિક્રય કરી ઉદર પોષણ કરનાર! તથા સુધરેલામાં ગણાઈ ભ્રષ્ટ થનાર! ધનના મદમાં અંધ બનનાર! મનુષ્ય કર્તવ્ય ભુલી જનાર! એવા અધમ જનોની આંખ ઉઘાડવા આ લઘુ પુસ્તક તેઓનેજ અર્પણ કરૂં છું!

“ મણિકાન્ત. ”

" મણિકાન્ત. "

લક્ષ્મી આર્ટ, ભાયખળા, મુંબઈ.

પ્રાર્થના.

"ભલે દુશ્મન બને દુનિયા ત્હમે ના કોપશો બાપુ!
અમીમય આંખ ક્યારીમાં અફીણના રોપશો બાપુ!
"મણિકાન્ત."

પ્રાર્થના !

—ગઝલ—

ભલે દુશ્મન બને દુનિયાં ત્હમે ના કોપશો બાપુ!
અમીમય આંખ ક્યારીમાં, અફીણુ ના રોપશો બાપુ!
તમારી જ્યાં દયા દ્રષ્ટિ, અહાહા ! ! ત્યાં અમી વૃષ્ટિ;
બને સ્નેહી સકળ સૃષ્ટિ, સદા હ્રદયે વસો બાપુ!
કરો જો આંખને રાતી, થશે સઘળા બને ઘાતી;
થશે વૈરી હશે સાથી, નમેરા ના થશો બાપુ!
અમારા દોષ ના જોશો, દયાળુ દુર્ગુણો ધોશો;
અમે તો આપનાં છોરૂ! સુબુદ્ધિ આપશો બાપુ!
નથી શ્રદ્ધા અમોને તે, શિખામણ આપીએ તમને;
સુણી દીન બાળની વાણી, મધૂરૂં શું હસો? બાપુ!

× × × × ×

મહા પર્વત તણું કાજળ કરી સાગર વિષે નાંખે;
કલમ વૃક્ષો સકળ કેરી, ભૂમિ કાગળ રૂપી રાખે.
સદા જો શારદા લખશે તમારા ગુણ હે! ત્રાતા!
તથાપિ પાર ના આવે દયાળુ દેવ છો દાતા.

"મણીકાન્ત."

નૂતન વર્ષે હિંદ દેવીની શુભાશિષ!

—ગઝલ—

મધુરાં બાળકો મ્હારાં! મુબારક! સાલ આ નવલી;
અહાહા!! આપને પ્યારાં! મુબારક! સાલ આ નવલી!

રહો! સૌ કષ્ટથી ન્યારા! સકળ સુખ ભોગવો સારાં;
થજો! આનંદની ધારા મુબારક સાલ આ નવલી!

વધો! ભંડારમાં રિદ્ધિ, વચનની પામજો! સિદ્ધિ;
થજો! સંતાનની વૃદ્ધિ, મુબારક! સાલ આ નવલી!

સુયશ સર્વે સ્થળે સ્થાપો! દયા હરદમ હૃદય વ્યાપો;
અનાથોને મદદ આપો! મુબારક! સાલ આ નવલી!

વધો! આયુષ્યની દોરી, ભરો! સત્કર્મની ઝોળી;
જીવન પરમાર્થમાં જોડી, મુબારક! સાલ આ નવલી!

મુબારક સાલ વિક્રમની, પ્રભુ આશા પુરે મનની;
ફળો આશિષ અંતરની, મુબારક! સાલ આ નવલી!

"મણિકાન્ત."

"સાલ મુબારક!"

નૂતન વર્ષે હિંદદેવીની શુભાશિષ!

"મધૂરાં બાળકો મ્હારાં! મુબારક! સાલ આ નવલી!
અહાહા!! આપને પ્યારા! મુબારક! સાલ આ નવલી!"

"મણિકાન્ત"

वंदे मातरम्.

હિંદભૂમિ હે માત! નિર્મળ ત્હારા ઉદર પર;
ગુણવંતી ગુજરાત! પાલવ સમ પથરાઈ છે.—"મણિકાન્ત."

જય ! ગરવી ગુજરાત!

સોરઠો.

હિંદભૂમિ હે માત ! નિર્મળ ત્હારા ઉદર પર;
ગુણવંતી ગુજરાત, પાલવ સમ પથરાઇ છે.

હરિગીત.

દુનિયા તણા સૌ દેશમાં ભારત સકળથી શ્રેષ્ઠ છે !
જન જીવન અર્થે નિપજતું અતિ અન્ન માટે જયેષ્ટ છે !
તેમાં વળી પ્રખ્યાત ! હે ! ગુજરાત ! તું ઝરતી અમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત ! જય !ગુર્જર ભૂમિ !

જય ભગવતી ! રસકસવતી ! તું છે ભૂમિ મનરંજની !
દુહિતા દયાળુ હિંદની હે ! પૂજ્ય ! પરદુઃખભંજની !
જોડી જડે ત્હારી ન કૈં જોતાં જગત આખુ ભમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!

નિપજે અનાજ અપાર તુજમાં કૈંક ચીજો પાકતી !
ફળફૂલ પલ્લવ ચાસ બારે માસ અઢળક આપતી !
દહીં દૂધ માખણુ ઘૃત તણી તુજ રાજ્યમાં ના કૈં કમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!

નિર્મળ નદી નાળાં નવાણો નીરથી ભરચક રહે !
જંગલ અને ખેતર લીલાં તેમાં મધુર વાયુ વહે !
નિર્ભય બની પક્ષી પશુ આનંદમાં રહેતાં રમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!
બળવંત ને રણધીર કૈં શૂરવીર પાક્યા તુજ કુખે !
હે માત ! ત્હારા માટ કૈં રણમાં પડ્યા સ્હામા મુખે !
રાજા મહારાજા થયા કૈં દેશ જીત્યા ઘા ખમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!
કૈં શિયળવંતી નારીઓ નિજ શિયળને સંભાળવા !
ના પ્રાણની પરવા કરી પ્યારૂં પતિવ્રત પાળવા !
કૈં તો સતી થઈ નાથ સાથે દેહને અનહદ દમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!
પ્રખ્યાત ને આબાદ સુંદર ગામ ત્હારા પડપરે !
તેમાં વસી તુજ બાળકો કલ્લોલમાં ક્રીડા કરે !
છે પૂર્ણ શ્રદ્ધા ધર્મમાં નિજ દેવ મૂર્તિ દિલ રમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!
માતા પ્રશંસા શું કરૂં ? તુજ ગુણ ગણના થાય ના !
ઉપકાર છે અગણિત અમો પર આ ભવે ભુલાય ના !
જય! જય! થજો! ત્હારો કથે **મણિકાન્ત** તુજ ચરણો ચૂમી !
જય! જય! જગત વિખ્યાત! ગરવી માત! જય! ગુર્જર ભૂમિ!

જય! જન્મભૂમિ ! वंदेमातरम् ! "મણિકાન્ત"

મંગળ યાચના !

—ગઝલ—

અમારા હિંદમાં સર્વે;
સ્થળે ઈશ સ્થાપજો—મંગળ !
અહા ! સૌ આર્યના અંતર;
વિષે બસ વ્યાપજો—મંગળ !
કરી મન માનતી વૃષ્ટિ;
વધાઈ આપજો—મંગળ !
પ્રભુ ભારત તનુ દિલમાં;
ભલાઇ છાપજો—મંગળ !
વધો હુન્નર કળા હિંદે;
સકળ કાર્યો થજો—મંગળ !
વળી વ્યાપાર પણ વધજો !
સુબુદ્ધિ વાધજો—મંગળ !
તમો પાસે સકળ પત્નિ;
પતિનું માગજો—મંગળ !
ગવાજો ગીત ને વાજાં;
વિભૂજી વાગજો—મંગળ !

" મણિકાન્ત "

ગઝલમાં ગુલતાન !

ગઝલમાં હું બન્યો ઘેલો !
ગઝલ દિલજાન ! ગાવા દે !
હજારો કામને છોડી !
અહા ! ગુલતાન થાવા દે !
ગઝલના હોજમાં હર્ષે !
અહાહા ! યાર ! ન્હાવા દે !
ગઝલ રસથી ભરી પ્યાલી !
પી ને મસ્તાન ! થાવા દે !
નથી ખાવું નથી પીવું !
મઝા બસ ! એ ઉડાવા દે !
અયે ! નિદ્રા ! જજે નાસી !
નશો એનો ચ્હડાવા દે !
નીતિ શૃંગારનાં કાવ્યો !
ગઝલમાં હા ! બનાવા દે !
વિષય વૈરાગ્યનો વીરા !
ગઝલમાં રે ! બતાવા દે !
ભલે છે અન્ય રાગો પણ !
ગઝલમાં ગાન ! થાવા દે !
વળી વાજીંત્ર તે સાથે !
ગઝલમાં હા ! બજાવા દે !

"મણિકાન્ત"

ૐ

સંગીત,

મંગળમય.

પ્રભુ સ્તુતિ.

—વસંતતિલકા છંદ—

ત્રાતા ! તમે સકળના ! કરૂણા કરો છો, ! !
દાતા ! તમે જગતના ! દુઃખને હરો છો; ! !
આપો સુબુદ્ધિ અમને દરરોજ પ્યારા ! !
સ્નેહે નમું સુખકરા પ્રભુજી અમારા ! !

—ગિતી—

મંગળમય ! મન મ્હારૂં "મંગળમય" પુસ્તક લખતાં આજે !
મંગળમય ! સૌ ઇચ્છું, મંગળ ! વાજાં સર્વ સ્થળે વાજે !

અસ્તુ.

"વનમાં વાંસલડી વાગે છે!"

(માત્રામેળ તોટક છંદ.)

(સખી સ્વપ્ન મહી મન મોહનમેં–એ રાગમાં પણ ગવાશે.)

મધુરો સ્વર ક્યાં થકી આવે છે? અમૃત વૃષ્ટિ વરસાવે છે !
અતિ પ્રિય શ્રવણુને લાગે છે, વનમાં વાંસલડી વાગે છે !

રે ! ગાય ગોપ સૌ સ્તબ્ધ રહ્યાં !
યમુનાં જળ જોને ! શાન્ત થયાં !

પશુ પક્ષી વિચરવું ત્યાગે છે ! વનમાં વાંસલડી વાગે છે;

મમ અંતરમાં કંઇ થાયે છે !
મોહન મળવા મન ચ્હાયે છે !

રે ! ભૂખ તરસ પણ ભાગે છે ! વનમાં વાંસલડી વાગે છે !

જો ! તપધારીએ તપ મૂકયાં !
ધ્યાની યોગી નિજ ધ્યાન ચૂકયા !

નર નાર નિંદથી જાગે છે ! વનમાં વાંસલડી વાગે છે !

સખિ ! મોહનને મળવા ચાલો !
મધુવનમાં નંદ તણો લાલો !

મન ભૂધર ભક્તિ માગે છે ! વનમાં વાંસલડી વાગે છે !

"અલબેલું યૌવન આવે છે"

(માત્રામેળ—તોટક છંદ.)

વધતાં વય કન્યા શરમાયે! બદલાતું બાળાપણુ જાયે!
રે! રમત ગમત વિસરાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
મન નવિન વિચાર વિષે રમતું!
ભણુવા ગણુવાનું ના ગમતું!
ચંચળ ચિતડું ચમકાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
સ્તન નિતંબ ગુરૂતાને ધરતાં!
કટિ લચકાયે હરતાં ફરતાં!
સ્મિત હાસ્ય ધ્વજા ફરકાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
બસ મદન અગન તનમાં લાગે!
યૌવનની વાંસલડી વાગે!
તન અવયવ સકળ વિકસાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
મન થાય અલૌકિક રસવાળું!
તજી ઓઢણી અંગ ધરે સાળું!
રતિ રંગ હૃદય રેલાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
ભરથાર તણો મન મંત્ર ભણે!
ચતુરા ચીંતાનો કોટ ચણે!
વિરહાનળ શોર મચાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
તન રંગ સુવર્ણ સમો થાયે!
મુખ મંડળ રક્ત બની જાયે!
ચક્ષુને ચપળ બનાવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!
અલબેલું યૌવન આવે છે!
તે મોહક મંત્ર જપાવે છે!
રસઘેલું યૌવન આવે છે! અલબેલું યૌવન આવે છે!

"પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !"

—ગઝલ—

અમારૂં સ્વર્ગનું બારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
અમોને મોક્ષ દેનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
સુબુદ્ધિ સાથ વસનારૂં કુબુદ્ધિ દૂર કરનારૂં;
પ્રિયૂનો પ્રેમ પાનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
ભલે ભૂખે મરી જઇએ કદી કંગાલ જો થઇએ;
દુઃખો દેખી ન ડરનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
અમોને કેદમાં રાખો કદાપી બેડીઓ નાંખો;
છતાં ના ટેક તજનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
ભલેને ભય ઘણો આપો કદી તરવારથી કાપો;
નહિં તલભાર ડગનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
ઘણું દુઃખ સાસરે સહિશું કદી ના કોઇને કહિશું;
અમારા શ્રેયને સારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
પતિ જો હોય પતવાળો કુટિલ યા અંધ હો કાણો;
તથાપિ ચિત્ત ચ્હાનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
ભલે રોગી અભોગી હો ! અગર ધનહીણ યોગી હો !
ધણી ભગવંત સમ ધારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
અભણ કે હોય અજ્ઞાની શકે ના પ્રેમને જાણી;
છતાં શિરછત્ર છે મ્હારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
અમારો દેવ છે સ્વામી અમારી ભક્તિ ત્યાં જામી;
હૃદય ભરથાર રટનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !

ભર્યો ભંડાર નાણાંથી સુવસ્ત્રો કે, ઘરેણાંથી;
કદી ના ચિત્ત ચળનારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં
નહિં લલચાઇયે લોભે નહિ મન માનશે મોહે;
ખરેખર ! એ બધું ખારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
રવિ પશ્ચિમ ઉદય થાયે સિંહણસુત તૃણ જો ખાયે;
તથાપિ હામ ના હારૂં પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !
દ્રુપદ-તનયા અને તારા સુકન્યા ને સતી સીતા;
પતિવ્રત તેહ સમ પાળું પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં !

* * * *

કહે " શંકર " સફળ જીવ્યું મળે જેને સતી નારી;
તરે પોતે અને નિજ નાથને સંસાર દે તારી.

" મોહક મોરલી. "

(દાસ પરે દયા લાવોરે-એ રાહ.)

મોહક મોરલી વાગીરે (૨)
મોહનવરની-મોહક મોરલી વાગી !
સૂતીતી શાન્ત બનીને, નિદ્રામાં નાદ સુણીને;
રજનીએ ઝબકી જાગી જાગીરે ! મોહનવરની.
સૂનાં ઘરબાર છોડી, મુરલી સાંભળવા દોડી;
લગની લાલાની લાગી લાગીરે ! મોહનવરની.
આધારે ચાલી સ્વરને, ભેટી હું ભૂધરને;
આ ભવની ભાવટ ભાગી ભાગીરે ! મોહનવરની.

"એવી દયાને શું કરે ?"

હરિગીત છંદ.

નિર્દોષ પક્ષી પાડવા ગોળી છુટી બંદૂકથી,
પોકાર પાડીને પડયું પક્ષી બીચારૂં વૃક્ષથી;
નિરખી તફડતું તેહને હણનારનું અંતર બળે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે ? ૧

અરજી સુણીને મેઘજી આવ્યા ન ચોમાસા વિષે.
દુનિયાં દુઃખી દુષ્કાળથી જન ભૂખથી મરતાં દીસે;
પણ માઘ માસે મેઘજી લાવે દયા અવની પરે,
પછાળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે ? ૨

પૈસો ઘણો પ્યારો ગણી બાળા વળાવી વૃદ્ધને,
બાળાપણે વિધવા થતાં આવી દયા દુર્બુદ્ધને;
દુઃખ દેખતાં દિકરી તણું રે ! આંખ આંસુથી ભરે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે ? ૩

રે ! નર્વિન વહુના બોધથી મૈયત પ્રીયાના પુત્રને,
બાળાપણે તરછોડીયો સમજયો નહિં ઘરસૂત્રને;
પત્તો મળ્યો ના પુત્રનો મનમાં મુઝાઇને મરે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે ? ૪

ધનવાન હુંપદમાં રહ્યો આપ્યું નહિ કંગાલને,
દુર્બળ હતો રે ! ભૂખથી પૃથ્વિ પડયો તત્કાળ તે;

પડતાં મરણુ પામ્યો દયા ધનવાનના દિલમાં ઠરે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે? ૫

કબજે કરી કીલ્લો કતલ શાહે ચલાવી શહેરમાં,
હો! બાળવૃદ્ધ યુવાન પણ સૌ કો' કપાયા કે'રમાં;
પોકાર મરતાંનો સુણી અફસોસ કરતો શાહરે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે? ૬

શર સાંધીને મૃગ મારવા રે! પારધી પુંઠે પડયો,
શર વાગતાં ધરણી ઢળ્યો પોકાર મૃગલીને કર્યો;
મૃગલી મરી શિર પટકીને ઘાતક દયાથી થરથરે,
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે? ૭

પહેલાં હૃદય કંપે નહિ એવી દયા શું કામની?
મૃત્યુ થતાં આણે મયા રે! એ મયા શું કામની?
"શંકર" કહે છે શિર છેદી પાઘ બાંધે શું વળે?
પાછળ પછાડે પૂછડું એવી દયાને શું કરે? ૮

"યુવાની તો દિવાની છે!"

—ગઝલ—

જરા જત્ન જાળવી લેજે અરે ! ઝેરી યુવાની છે;
  કલંકિત કીર્તિને કરશે ખરે! વૈરી યુવાની છે ! જરા.

સદા મન મોહમાં રમતું, રહે પરનારમાં ભમતું;
  નીતિને લેશ ના નમતું યુવાની તો દિવાની છે ! જરા.

ભલે હો ભ્રાતની નારી અગર હો મિત્રની પ્યારી;
  નજર ત્યાં થાય બદકારી ખરાબીની નિશાની છે ! જરા.

સગું સ્નેહી નહિ જોશે ભલે વિધવા કદી હોશે;
  અરે ! અક્કલ બધી ખોશે ભલે ગુણવાન જ્ઞાની છે ! જરા.

અભીમાને કરે અંધા ! કરાવે નીચના ધંધા;
  વિચારો ફેરવે સંધા યુવાની તો ગુમાની છે ! જરા.

બનાવ્યાં કેંકને કેદી નખાવ્યાં શીષ કૈં છેદી;
  યુવાની શત્રુ છે ભેદી ન માનો કે, મઝાની છે ! જરા.

હૃદય કિરતાર ના રટતું નથી પરમાર્થમાં પળતું;
  રહે રસભોગમાં ભળતું જીવનની જાણ હાની છે ! જરા.

વિકારોને વળગનારી બતાવે પાપની બા'રી;
  સુઝાડે બુદ્ધિ ના સારી પિડાકારક પિછાની છે ! જરા.

સમજ સંસારના પ્રાણી યુવાની માન મસ્તાની;
  અરે ! પણ ચાર દા'ડાની યુવાની જાણ ફાની છે ! જરા.

કહે " શંકર " જુઠી કાયા ! જુઠી સંસારની માયા;
  યુવાનીની જુઠી છાયા ! જુઠી આ જીંદગાની છે ! જરા.

અપંગોની યાચના ?

—ગઝલ—

પ્રભુએ જો તને આપ્યું અમોને દાન દેતો જા !
અપંગો આશરો માગે અરે આશિષ લેતો જા ! પ્રભુ.
વિકારોથી ભરી દુનિયાં રૂપી સહરા તણા રણમાં;
વહે પરમાર્થનું વારી ભરી પ્યાલીજ પીતો જા ! પ્રભુ.
અરે ! સંસાર અરણવ આ અતિ મસ્તાન તોફાને;
સખાવતની તરે હોડી ધરી ધનવાન તરતો જા ! પ્રભુ.
હજારો રૂપીયા ભાઇ ! મઝામાં તું ઉડાવે છે;
લખ્યું જો કિસ્મતે ત્હારા અરે ! કૈં ધર્મ કરતો જા ! પ્રભુ.
હરિ દરબારમાં જાવા મુસાફરિ છે મજલ મ્હોટી;
ભલા સત્કર્મનું ભાથું અરે ! ઓ ભાઈ ભરતો જા ! પ્રભુ.
અમારૂં ટુંકનું ભોજન તમારી પાન સોપારી;
દયા દિલમાં વસે જો તો વિનંતી ધ્યાન ધરતો જા ! પ્રભુ.
અમોને અન્ન ના મળતું અપંગો શું કરી શકિયે ?
બને તુંથી બિરાદર તો અમારૂં કષ્ટ હરતો જા ! પ્રભુ.
અમોને જે આપશો તે વવાશે ધર્મના ક્ષેત્રે;
મળે આ પુણ્યનું ટાણુ, અહા ! સ્નેહે ઉજવતો જા ! પ્રભુ.
અમારા કર્મના યોગે અમે આ કષ્ટ ભોગવિયે;
હૃદયમાં રે'મ લાવીને ફરજ ત્હારી બજવતો જા ! પ્રભુ.
અમોને અન્ન જો મળશે તમારી વાંચ્છના ફળશે !
પ્રભુ ત્હારૂ ભલું કરશે ! જરા અમને રિઝવતો જા ! પ્રભુ.

જેવા દેવ તેવી પુજા !

—ગઝલ—

અમે મુફલેસ તે માટે નકામા કાં સતાવો છો ?
દયા સાટે અયે આદમ ! તમે તો દમ-બતાવો છો ! અમે
અરે ! નિર્બળ અપંગોને નથી ભોજન પુરૂ મળતું;
રખડતા હાલને દેખી તમે ક્યાં ગમ બતાવો છો ? અમે.
ભલે ના આપશો ભાઇ ! મગર ધક્કા નહિં મારો;
અરે ! એવું કરી અક્કલ તમારી કમ-બતાવો છો ! અમે.
તમારા એક ધક્કાથી અમે નીચે પડી જઇએ;
અતિ બળવાન તે અમને તમે તાલિમ-બતાવો છો ? અમે.
ગની હો યા ગદ્દા હો પણ પ્રભુ દરબારમાં સરખાં;
જુલમ જગદીશની દૃષ્ટે ! અયે ઝાલિમ ! બતાવો છો ! અમે.
મુકી ધનમાલ ને માયા ગયા ચાલી હજારો કૈં;
જુઓ છો તે છતાં હુંપદ તમે હરદમ-બતાવો છો ! અમે.
ગરીબો છેક છે હલકા ગણી અપમાન કાં આપો ?
તમારી જાતની હાથે કરી ન્હાનમ-બતાવો છો ! અમે.
અમે તો માગવા લાયક તમે છો આપવા લાયક;
કરીને કોપની દ્રષ્ટિ કટુતા કયમ-બતાવો છો ? અમે.
તમારે આંગણે આવ્યા અમે આશા અતી ધારી;
"અરે ! જા ! કરકરી લાંબો જવું જહન્નમ-બતાવો છો ! અમે.
ભરીને ફંડમાં નાણું સખાવત-કાં બતાવો છો ?
અપંગો આશરે આવે અદાવત-કાં બતાવો છો ? અમે.

ઢોંગી ધર્મગુરૂનું ધતીંગ !

—ગઝલ—

ગુરૂજી જો થયા છો તો તમે બસ જ્ઞાન-આપોને !
પ્રભુને ભેટવા ભક્તિ તણું રસ પાન-આપોને !
અરે ! છે દેવ સૌ સરખા ગણીને માન-આપોને !
ખુલાસો પુછિયે તે પર ધિરજથી ધ્યાન-આપોને !

ગુરૂજી સ્વર્ગમાં જાવા બતાવો જ્ઞાનની ઘોડી !
અરે ! સંસારને તરવા બતાવો જ્ઞાનની હોડી !
રહ્યું અજ્ઞાન અંતરમાં ઝપાટે નાંખજો તોડી !
ગુરૂજી આપ છો મ્હારા કહું છું હાલ કર જોડી !

લગાવી તેલને અત્તર ફરો છો ફાંકડા ફક્કડ !
નથી કૈં નમ્રતા તમમાં અભીમાને રહો અક્કડ !
જમો મિષ્ટાન્ન ને માવો પિવાને દૂધ ને શાક્કર !
મઝા એ રાજ્ય વૈભવને ઘડીભર મારતી ટક્કર !

ચઢી ગાડી અને ઘોડે નથી ફરવા-તમે જનમ્યા !
મઝા ને મૉજ સંસારે નથી કરવા-તમે જનમ્યા !
કરી પધરામણી પૈસા નથી હરવા-તમે જનમ્યા !
ગુરૂજી પારકે તુંબે નથી તરવા-તમે જનમ્યા !

અમોએ જ્ઞાન મેળવવા—ગુરૂજી આપને કીધા !
અમારી બુદ્ધિ કેળવવા—ગુરૂજી આપને કીધા !
હૃદયમાં ભક્તિ ભેળવવા—ગુરૂજી આપને કીધા !
અરે ! ના ભક્ત ભોળવવા—ગુરૂજી આપને કીધા !

ગુરૂજી પારકા જર પર ગુજારો—આપ લૈ બેઠા !
જગતને ધૂતવાનો શું ? ઇજારો—આપ લૈ બેઠા !
દગાથી દેવના નામે ધુજારો—આપ લૈ બેઠા !
ઇલાજો દ્રવ્યને હરવા હજારો—આપ લૈ બેઠા !

અરે ! સમજુ જનો કેરી કરાજી—આપ લૈ બેઠા !
હતા જે અંધ શ્રદ્ધાળુ હરાજી—આપ લૈ બેઠા !
મુકીને નમ્રતા નેવે મિજાજી—આપ લૈ બેઠા !
અરેરે ! ગર્વની ગાદી ગુરૂજી—આપ લૈ બેઠા !

ધ્વજા નિજ ધર્મની હસ્તે ધરીને—કલેશ કાં માંડો ?
પરાયા ધર્મની નીંદા કરીને—કલેશ કાં માંડો ?
અવરના ધર્મનું ગૌરવ હરીને—કલેશ કાં માંડો ?
ગુરૂજી પાપની પ્યાલી ભરીને—કલેશ કાં માંડો ?

ગુરૂ છો આપ ઘરબારી વિરાગી શિષ્યને કરતા !
પછી ધનમાલ લૈ તેનો સુખે ભંડારમાં ભરતા !
નથી લાયક તમોને એ અરે ! કાં લોભ ના તજતા !
ગુરૂજી આપ જંજાળી જરા ભગવાન ના ભજતા !

અહા ! ધનવાન જો આવે ખુશીથી માન-આપો છો !
દઈ પરસાદના પડીઆ ઉપરથી પાન-આપો છો !
ધકેલા ખાય નિર્ધનીયા છતાં ક્યાં ધ્યાન-આપો છો !
સુખે ફટકા મરાવીને અરે ! અપમાન-આપો છો !

ભલું ના આપનું ઇચ્છો ! અવરનું શું કરી-શકશો ?
રહ્યું અજ્ઞાન અંતરમાં ! અવરનું શું હરી-શકશો ?
અરે ! કાગળ તણે નાવે ગુરૂજી ! શું તરી-શકશો ?
ડુબો છો આપ પોતે તો અમોને શું ધરી-શકશો ?

ગુરૂજી જો ચ્હડે ગુસ્સો મયાથી માફ-હા ! કરજો !
વિકારો વેગળા મૂકી હવે દિલ સાફ-હા ! કરજો !
ખરા ખોટા તણો અંતે અરે ! ઇન્સાફ-હા ! કરજો !
વદે "શંકર" જગકર્તા તણો બસ જાપ-હા ! કરજો !

કૃષ્ણની બાળલીલા !

—હોરી—

સખીરી ! મોહન માન મુકાવે (૨)
કામળી કાંધે, લાકડી હાથે, વનવન ધેનું ચરાવે,
મહીયારણનાં મહી ઉતરાવે, ખાય અને ખવરાવે;
ગોવાલણને ગભરાવે ! મોહન માન મુકાવે-સખીરી !
શરદ પુનમની શુભ રજનીમાં, રસિયોજી રાસ રચાવે,
એક એક ગોપીને એક એક કાન્હો થનથન નાચ નચાવે;
મધુરીશી મુરલી બજાવે ! મોહન માન મુકાવે-સખીરી !

પારકે પૈસે-પરમાનંદ !

યાને નવલશ હીરજી !

—ગઝલ—

અમે પેઢી ઉઘાડી છે મઝા મૉઝો ઉડાવાને;
અમોએ બેંક કાઢી છે ગરીબોને રડાવાને ! અમે.

તમારા રૂપિઆ લાવો ! જમે અમ બેંક મંડાવો;
અમે હાજર છિએ આવો ! હુકમ માથે ચ્હડાવાને ! અમે.

સુભાષિત શબ્દ ભાખીશું તમારૂં દ્રવ્ય રાખીશું;
મઝાનું વ્યાજ આપીશું પછી પોકો પડાવાને ! અમે.

અમે મોટર વસાવીશું નવી બિલ્ડીંગ બનાવીશું;
પુરો ભપકો બતાવીશું પ્રથમ પૈસા કઢાવાને ! અમે.

બનીશું ફાંકડા એવા **નવલશા હીરજી** જેવા;
કરીશું કૈંકના દેવા ઘરેણાં તો ઘડાવાને ! અમે.

પુનાની રેસમાં જઇશું, જુગારે દોકડા દઇશું;
અજબસટ્ટો ઉઠાવીશું; અહા ! કિસ્મત લ્હડાવાને ! અમે.

બનીશું મીલના માલિક, હજારોના થશું પાળક;
મુકીશું મીલને ગીરો, નગદ નાણું કઢાવાને ! અમે.

કરીશું કુંપની ઉભી, ખરેખર ! વાપરી ખુબી;
અમે શૅરો ભરાવીશું, સંબંધીને ફસાવાને ! અમે.

ડબલ શૅરો બનાવીશું, પ્રજામાં તે ખપાવીશું;
ખુશીથી વ્યાજ આપીશું સુખે મૂડી પચાવાને ! અમે.

કરીશું હાથને કાણા, ભરીશું ફંડમાં નાણાં;
સખી શ્રીમંત છે એવું, જગતને તો જણાવાને ! અમે.

અમારી ધારણા એવી, સખાવતમાં રકમ દેવી;
થવું **સર, નાઇટ કે જે. પી.** અહા! મ્હોટા મનાવાને! અમે.

અહાહા ! ! પાર્ટિઓ આપી, વિગત છાપાવિષે છાપી;
જશે જશ જગ વિષે–વ્યાપી, પુરા પ્રખ્યાત થાવાને ! અમે.

ટિલાં તાણી ભગત થૈશું, હવેલી મંદિરે જૈશું;
વસ્તુ પરમાર્થમાં દૈશું, મહા ધર્મી ગણાવાને ! અમે.

બનીશું કૈંકના ટ્રસ્ટી બગાડીશું પછી દ્રષ્ટિ;
હજમ મીલકત કરીશું તે અહા ! રાંડો નચાવાને ! અમે.

અવલથી વાપરી અક્કલ પ્રિયાના નામ પર મિલકત;
ચ્હડાવીશું નહિ હરકત હજારોને હરાવાને ! અમે.

અમારો ધીકતો ધંધો ધીરજ ધારી ધખાવીશું;
તગાદો બહુ થશે ત્યારે દેવાળાને દિપાવીશું ! અમે.

સુધરેલાનો સંતાપ !

—ગઝલ—

સુણો સાથી સુધારાના અરે ! સૈ આંહિ આવોને !
તમારા ભાષણે ભૂલ્યો, હવે રસ્તો બતાવોને ! સુણો.
તમારા રાહ પર ચાલી, સુધારો ઘર વિષે ઘાલી;
પીધી મ્હેં ઝેરની પ્યાલી, તમે તેથી બચાવોને ! સુણો.
પ્રિયાનાં પોલકાં લાવી, નવિન પોષાક પહેરાવી;
ગરીબી ઘર વિષે આવી, હવે તેને હઠાવોને ! સુણો.
પ્રિયા ઘર કાજને છોડી, ચઢાવી બૂટની જોડી;
હવા ખાવા જતી દોડી, કહે " નોકર વસાવોને ! " સુણો.
" નથી હું કાંઇ ભઠીયારી, નથી કૈં કામ કરનારી;
હવે હકદાર હું નારી, નિયમસરનું બજાવોને ! સુણો.
સુધારો આપણે માથે, નહિ ખાવા કરૂં હાથે;
પિયુજી રાંધવા માટે, રસોયો એક લાવોને ! સુણો.
સુશોભિત ડ્રેસ લાવોને, સરસ ચશ્માં અપાવોને;
હુકમ મ્હારો બજાવોને, મડમ મુજને બનાવોને ! સુણો.
જવું ફરવા પગે ચાલી સુધારાની નહિં વ્હાલી;
દિયો એ આપદા ટાળી, સરસ સાઇકલ અપાવોને ! સુણો.
બનું હું રાયની રાણી, જવું નાટક વિષે જાની;
ટિકિટ લાવો તમાસાની, સુધારાને વધાવોને ! સુણો.
ઘણું છે કામ તમ માથે, તમે ના આવશો સાથે;
કુલાણી ફ્રેન્ડને માટે, ટિકિટ બીજી મગાવોને ! સુણો.

અદેખા શું બનો એમાં ? કુલાજી સાથ છે તેમાં;
  સુધારો છે રહ્યા જેમાં, જરા વિશ્વાસ લાવોને ! સુણો.
સુધારાના થયા સાથી, પછી ખટપટ કરો આ શી ?
  કરે અજ્ઞાનિયો હાંસી, કુધારાને હરાવોને ! ” સુણો.
સુધારો આ જુવો યારો ! તમોને જે અતિ પ્યારો;
  હવે લાગે મને ખારો ! ભલે ભપકો બતાવોને ! સુણો.
ખરચ પોષાય કયમ આવું ? મુસારો સાઠનો લાવું;
  પ્રિયાને કેમ સમજાવું ? જરા યુક્તિ જણાવોને ! સુણો.
રસોયો કયાં થકી રાખું ? હૃદયનું દુઃખ કયાં દાખું ?
  નિસાસા હાય ! હું નાખું દયા દિલમાં ધરાવોને ! સુણો.
છકેલી કૈં થઇ નારી, જરાએ લાજ ના ધારી;
  પતિ તો શાક તરકારી, પતિવ્રત તો પળાવોને ! સુણો.
લજાવ્યા તાતને કૈંએ, બનાવ્યા ભ્રાતને કૈંએ;
  ડુબાવ્યું કુળ હા ! કૈંએ, ભલે દિલને મનાવોને ! સુણો.
નિયમસર છુટ છે સારી, નિયમસર કેળવો નારી;
  નિયમસરની બલીહારી, નિયમસર સૌ ચલાવોને ! સુણો.
સુધારો ! એ તમારો તો ભલે તમને મુબારક હો.
  અરે પસ્તાઉં છું પૂરો, પ્રભુ તેથી બચાવોને ! સુણો.

*   *   *   *

સુણી ‘ શંકર ’ કહે શાણા ! ભવાડા આ ‘ સુધારાના ! ’
  સુણી ના કોપશો પ્યારા ! અરજ દિલમાં ઠસાવોને ! સુણો.

કન્યાવિક્રયનો " કબાલો ! "

—ગઝલ—

અમારી લાડકી લેવા, ભલે જરદાર આવોને;
અમારૂં મન મનાવાને, 'મની' કલદાર લાવોને ! અમારી.
અમે ના રૂપને જોતા નથી કુળવાનને મ્હોતા;
કરન્સી બેંકની નોટો, અવલ અમને અપાવોને ! અમારી.
ભણેલા કે અભણ આવો, ભલે અજ્ઞાનીને લાવો;
અમારો દામ પરે દાવો, દઇ દિકરી ઉઠાવોને ! અમારી.
ભલે ભુંડો અગર ગાંડો, ભલે રાખે ધણી રાંડો;
ભલે પરણ્યાં પછી છાંડો, નગદ દમડા અપાવોને ! અમારી.
જુવાનીને નથી જોતા, બુઢાપાને નથી રોતા;
નથી જોવો ખરો ખોટો, ખરીદીને ખટાવોને ! અમારી.
હશે કન્યા થકી ન્હાનો, છતાં ના રાખશો છાનો;
કજોડાનો નથી વાંધો, વસૂ વેગે વસાવોને ! અમારી.
ભલે દર્દી દિવાનો હો ! કુટિલ યા અંધ કાણો હો;
અગર શયતાન શાણો હો! ખરે ખીસ્સાં ભરાવોને ! અમારી.
રૂપાળી લાડકી મ્હારી, વયે મ્હોટી મનોહારી;
થવું જો હોય ઘરબારી, અમારૂ મન મનાવોને ! અમારી.
નહિ કન્યા મળે સોંઘી, અમારી માગણી મોંઘી;
વગર ધનના બધા ઢોંગી અહીંથી દૂર જાવોને ! અમારી.

થવું જો હોય વરરાજા, પ્રથમ અમને કરો તાજા;
પછી વગડાવજો વાજાં, હજારી પાંચ લાવોને ! અમારી.
અમોને રૂપીયા દેશો, છતાં ના કોઇને કે'શો;
હૃદયમાં જાળવી રે'શો, વ્હીવા વ્હાલે વધાવોને ! અમારી.
ત્રીજોરી કોઇની ફાડો, અગર દેવું કરી કાઢો;
ગીરો **ઘર** કે મુકો **વાડો**, ભલા અક્કલ લડાવોને ! અમારી.
અમારી લાડકી બેટી, ઉછેરી આપદા વેઠી;
હવે પૈસે ભરો પેટી, પછી પલ્લું કરાવોને ! અમારી.
અમારી માગણી એ છે, તમારૂં દીલ શું કે' છે ?
" કબાલો આ કબુલ છે કે ? વિચારીને જણાવોને ! અમારી.

* * * *

સુણી "શંકર" કહે સ્વાર્થી ! તમારૂં ધીકઃ છે જીવ્યું !
કમાવા હોય ના સત્તા ભલે માથું મુંડાવોને ! અમારી.

વાંઢાની વિનંતી !

—ગઝલ—

દયાળુ દીકરીવાળા દયા વાંઢાપરે લાવો;—
દુ:ખી છે જીંદગી મ્હારી કૃપાળુ કોઇ પરણાવો ! દયાળુ.
સુનું ઘરબાર મ્હારૂં છે વિના નારી અકારૂં છે;
પરણવું પ્રાણ પ્યારૂં છે હવે ના લેશ તરસાવો ! દયાળુ.
સકળ લોકો કહે " વાંઢા " ભરૂસો તેહનો છાંડો;
કહે છે લોકો કૈં ગાંડો, તપેલાને નહિ તાવો ! દયાળુ.

સગુ ના કોઇ સંગાથે અરેરે !! રાંધવું હાથે;
વળી ઘરકામ તે સાથે કરૂં હું કેમ ? બતલાવો ! દયાળુ.
કડાકુટ ઘર તણી કરવી નિયમસર નોકરી ભરવી;
નથી નવરાશ બે પળની કરૂં કો'ના પરે દાવો ! દયાળુ.
હૃદયની વાત ક્યાં કરવી ? પ્રીતી પ્યાલી કહાં ભરવી ?
ધીરજ તો ક્યાં સુધી ધરવી ? નિવેડો તેહનો લાવો ! દયાળુ.
પ્રિયાનાં સ્વપ્ન આવે છે મ્હને મોજી બનાવે છે;
પ્રભાતે તે સતાવે છે દયા તો કોઈ દરશાવો ! દયાળુ.
પિતા સૌ દ્રવ્યને ચ્હાયે સુતા ધનકાજ વેચાયે;
અછત કન્યા તણી થાયે કુધારો કોઇ અટકાવો ! દયાળુ.
પુરો પૈસો નથી પાસે અરેરે !! કેમ પરણાશે ?
કુંવારી જીંદગી જાશે કરૂં દરરોજ પસ્તાવો ? દયાળુ.
સુતાનું દ્રવ્ય લેનારા ! સુણો તમથી કસઈ સારા !
તમો પર શ્રાપ છે મ્હારા હૃદયમાં લાજ કૈં લાવો ! દયાળુ.
અહો ! કન્યા તણા વાલી ! પિવાડો પ્રેમની પ્યાલી;
અરેરે !! દુઃખ દયો ટાળી લઊં સંસારનો લ્હાવો ! દયાળુ.
વિનંતી આ સુણો ! મ્હારો ગયો છું હામ સૌ હારી;
કરોને કોઇ ઘરબારી નહિ તો હું બનું બાવો ! દયાળુ.

* * * *

કહે "શંકર" બિચારા રંકને ના દાદ કો' દેતું:
પિતા જ્યાં દ્રવ્યના લોભી પછી ફરિયાદ કો' લેતું ?

સોલજરીયા બ્રધર્સ.

બુકસેલર્સ, પબ્લીશર્સ, એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.
ઠે. ગણેશવાડી લખમીદાસ ખીમજીના માળા, ચાલ નં. ૨ મુંબઈ.

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનાં પુસ્તકો ઑર્ડર મળે વી. પી.
રવાના કરવામાં આવશે. બહાર ગામના ઑર્ડરો ઉપર પુરતું
અને તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવશે.
બુકસેલર તથા સામટી નકલો ખરીદનારને સારૂં
કમીશન આપવામાં આવશે.

લખો ઉપરના શિરનામે.

યોગી કે, ઢોંગી?

—ગઝલ—

જલાવી દે! જલાવી દે! અયે યોગી! જટા ત્હારી!
અરે! સંસાર છોડયો છે છતાં માયા અતી પ્યારી!
પિતા માતા તજ્યાં છોરૂ નિસાસા નાંખતી નારી!
સગાં સ્નેહી તજી દીધાં અહા! ભજવાં તને ધારી!

કમાવું ના ગમ્યું ત્યારે બની બાવા તમે બેઠા!
પડયા સંસારને માથે કપટ પડદા વિષે પેઠા!
શરીરે ભસ્મ ચોળી છે ભલા લોકો ભમાવાને!
અહાહા!! સ્કંધ ઝોળી છે ખરેખર! જર જમાવાને!

બતાવો મંત્ર ને જાદુ ચમત્કારે તમે પૂરા!
ઉપાધિ એ તમારે શી? કપટ છળમાં રહો શૂરા!
ભગાવો ઘર તમે કૈંનાં અરે! બુદ્ધિ બગાડો છો;
ઘલાવો વ્હેંમ કો' ઘરમાં ભમાવી ભૂત કાઢો છો!

અહા! અલમસ્ત છે કાયા! હરામી કાં થઇ બેઠા?
જગતને ધુતવાનો શું તમે ધંધો લઇ બેઠા?
ભમીને ભીખ માગો છો ઉદર એથી ભરો યોગી!
ગયા છે હાથ શું ભાગી? અરે! ધંધો કરો યોગી!

અયે! ખાકી! અયે! ખાકી! કરી લે ખાકથી યારી!
જલાવી ખાક કર માયા પછી એ અંગ લે ધારી!
પડે ના પાસ માયાનો તહાં કર વાસ હે સાધુ!
અલખ ધુનમાં રહે રાચી તજી સૌ આશ હે સાધુ!

બેવડા મંડળીના મેનેજરની આમંત્રણ પત્રિકા !

—ગઝલ-સોરઠી—

મિજલસ અમારી આજ છે, મૉજો ઉડાવા આવજો !
રે ! બેવડાની બાટલી ! દમભર રહડાવા આવજો !
છે શુદ્ધ જળ એ ફૂળ તણું,
હા ! પાક પાણી આપણું;
બસ એજ ગંગાજળ ગણું,
તે ગટગટાવા આવજો !

દોષિત દિવાનાઓ ગણે,
નાદાન તે નિંદા કરે;
બસ બેવકુફી વાપરે,
ભર જામ પીવા આવજો !

લહઝત શરાબે જે રહી,
પીનાર તો જાણે સહી,
અંજાણ તે જાણે નહિ,
ગમ્મત જમાવા આવજો !

અમૃત અમારૂં એજ છે !
પકવાન પ્યારૂં એજ છે !
બસ સ્વર્ગ ન્યારૂં એજ છે !
એ લાભ લેવા આવજો !

પઇશું અને પીશું અહા !
મસ્તાન તો બનશું અહા !
મનથી મઝા કરશું અહા !
ગુલતાન થાવા આવજો !

મુફલેસ પૈશું એ ધડક,
છો આવતા દુઃખના ખડક;
પણ એવડો પીશું કડક,
સૌ પાપ ધોવા આવજો !

રે ! આવજો ! રે ! આવજો !
દિલજાન દોસ્તો લાવજો !
આવી સભા શોભાવજો !
આનંદ કરવા આવજો !

મિજલસ અમારી આજ છે, માઝે ઉડાવા આવજો !
રે ! એવડાની બાટલી ! સ્નેહે રહડાવા આવજો !

એક અદેખા કવિનું કલ્પાંત !

—ગઝલ—

કવિતા ઓ પ્રિયા મ્હારી ! હવે તું દૂર હુંથી થા !
ગયું પીંગળ થયું ડીંગળ અરે ! પાતાળ પેસી જા !
કવિનો રાફડો ફાટ્યો ! કવિતા છોકરાં જોડે !
પરાણે પ્રાસ બેસાડે વળી ગણ તાલને તોડે !

ભણેલી કૈંક ભામાઓ અવરનાં કાવ્ય તફડાવી !
છપાવે સદ્ય પેપરમાં નીચે નિજ નામ લટકાવી !
વધી માસિકની સંખ્યા નવું દરમાસ શું આપે ?
કરીને એકઠો કચરો ! પછી તે છુટથી છાપે !

વળી કૈં ડીગ્રીઓવાળા બનાવી શબ્દનું ખોખું !
મળે ના પ્રાસ-ગણ તોપણ કહેશે કામ આ ચોખું !
નવી ઢબની કવિતા એ કરે છે પાસ સાક્ષર જે !
ખરૂં ખોટું તપાસે શું ! પઢયા ના હોય પોતે તે !

ચઢીને તેલની ઘાણી "ગગો" ઘાંચી ગઝલ જોડે !
ગઝલમાં બેલને હાંકે નકામું શિર એ ફોડે !
મુકીને કામ ચણવાનું કળ્વાલી ગોઠવે કડીઓ !
પડે ના કામ કાગળનું કલમ યા ના મળે ખડીઓ !

રચે છે છંદ બસ ! સોની લુહારો લાવણી કરતા !
રસોઇયા રાસડા જોડે ભવૈયા તે કવિ ઠરતા !

કવિ શ્રી કયાં હશો **દલપત** ? ગુરૂ **નર્મદ** પધારોને !
બગડતી કાવ્યની શૈલી તમે સત્વર સુધારોને !
અમારો ભાવ ના પૂછે નવિન તે તૂર્ત પોષાયે !
જીગરમાં આગ વરસે છે ! સહન ના આ સિતમ થાયે !

* * * *

સુણો શ્રીયુત્ કવિ પ્યારા ! કરો છો કાં અદેખાઇ ?
સકળ દરિયાતણું પાણી ગણો ના આપનું ભાઇ !
મહાશય ! કાવ્ય રચવાનો ઇજારો શું તમે લીધો ?
તમોને શારદાએ કૈં રજીસ્ટર માર્ક ના દીધો !
વધી છે વિશ્વમાં વિદ્યા સમય પ્રગતિ તણો જાણો !
જમાનો એ ગયો જુનો ! નકામો રોષ કાં આણો ?
જગતને જે રૂચિકર છે સરસ બસ ! તે ગણાયે છે !
હશે તે કાચ યા હીરો ! ઝવેરીને જણાયે છે !

ચાલૂ જમાનાનો સુધારો !

—ગઝલ—

જમાનો વહિ ગયો જૂનો ! અરે ! ફૅશન વિના સૂનો !
અમોને શૉખ પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

અમે ના પાઘડી જરીયે, શિરે ટોપી ધરી ફરીયે;
જુનો ધારો અકારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

વિના દર્દે ધર્યો ચસમો, ભલે આંખે પડે વસમો !
સુનેરી ફ્રેમ વાળો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

ભલે ઘરમાં નથી ખાવા, ભલે બાપા બને બાવા;
નવિન પોષાક પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

ગમે ના જ્ઞાનનાં પોથાં, નકામાં એ બધાં થોથાં;
સરસ શૃંગાર પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

નથી કીરતાર જેવું કૈં, ભુલી ભટકી મરે છે કૈં;
વડુક વણ એ વિચારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

પુરાણો શાસ્ત્ર છે ખોટાં, નકામાં ખાય સૌ ગોથાં;
ધરમ ખાલી ધખારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

પુજા ને સ્નાન સંધ્યાનું, વળી પરમાર્થ કરવાનું;
નકામો એ કૂટારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

ગમે ના ઘર મહીં ખાવું, સદા હોટલ વિષે જાવું;
ત્હાંનો સ્વાદ સારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

ગમે તે જ્ઞાતિનું ખાવું, અરે ! એહું જૂઠું કેવું ?
  અરે ખોટા વિચારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ફરીશું ફાંકડા ફક્કડ, અભીમાને અતિ અક્કડ;
  વિનયનો તો ઉધારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ચ્હડાવી બુટ ને મોજાં, ફરીશું બાગ વાડીમાં;
  ભજન ખાલી લવારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
મરાબી રૉફ ઐરી ને, જશું નાટક તમાસામાં;
  સુધારોનો વધારો છે ! અમારો એ 'સુધારો' છે !
અહાહા !! બ્રાન્ડી ને બીડી, અમારી સ્વર્ગની સીડી;
  પિયે ના તે ગમારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
અનીતિમાં મઝા જેવી, નીતિમાં ના મળે એવી;
  કહે કો' એ કુધારો છે ? અમારો એ 'સુધારો' છે !
પિતા માતા તણે તાબે, રહેવું એ કહ્યું કોણે ?
  પ્રિયાનો પ્રેમ પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
અમે તો પ્યારમાં ઘેલા ! ચતુરાના બન્યા ચેલા !
  ગુરૂજી એ અમારો છે; અમારો એ 'સુધારો' છે !
ગરીબો છેક છે હલકા, નથી મિત્રો થવા જેવા;
  અમારો રાહ ન્યારો છે ! અમારો એ 'સુધારો' છે !
તમોને જે કહી વાતો, સુધારા જુજ છે એ તો;
  હજુ બીજા હજારો છે ! અમારો એ 'સુધારો' છે !
કહે 'શંકર' તમો જેવા ! અરે ! દુનિયાં ડુબાવાના !
  અમારો જે કુધારો છે ! તમારો તે 'સુધારો' છે !

" બળી એ નોકરી કરવી ! "

—ગઝલ—

કદર જ્યાં થાય ના કૈં એ, બળી એ નોકરી કરવી !
પુરા પરતંત્ર જ્યાં થઇએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
સગુ વ્હાલું તજી દીધું, ગમન પરદેશમાં કીધું;
છતાં ના સુખ પય પીધું, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
કરી નિજ શેઠની સેવા, જપ્યા ના લેશ જગદેવા;
રહ્યા જેવા હતા તેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે દશ બાર કે પંદર, વીશીનું ખર્ચ પણ અંદર;
રખશું **કોટ ને બંદર**, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
હશે જે શેઠના સાળા, નહિ કૈં કામ કરનારા;
મફતનો માલ ખાનારા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ખુશામત શેઠની કરતા સલામો દર કદમ ભરતા;
બનીને બેપીકર ફરતા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ઝપાટામાં જમી લઇએ, નિયમસર નોકરી જઇએ;
છતાં ઠપકો અતિ ખઇએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે ના પેટને પુરતું, હૃદય તેથી રહે ઝુરતું;
અરે ! એ ચાકરી તજ તું ! બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
રજા ના કો, સ્થળે જાવા, ટુંકારા શેઠના ખાવા;
ભલે એથી બનો બાવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે ફુરસદ નહિં જરીએ, કઠણ થૈ કામ સૌ કરીએ;

છતાં ના આપદા હરીએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ધરમ કે ધ્યાન ના થાયે, દિવસ સૌ કામમાં જાયે;
છતાં જો શેઠ ના ચાહે ! બળી એ નોકરી કરવી. ! કદર.
ચિવટથી ચાકરી ર્‌હડીએ, પરાધિન પિંજરે પડીએ;
છતાં જો રોદણા રડીએ. બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
થયા પરતંત્ર તન તોડી, જુવાની ઝેરમાં જોડી;
છતાં ના પાસ રહી કોડી, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે સર્વિસ સરકારી, અગર કો રાજ્ય દરબારી;
ખુશામતની બધે સ્વારી, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
અધીકારી કંઇ એવા, વસીલાની કરે સેવા;
ખુશામતના જમે મેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ખુશામતખોર જન જ્યાં છે ! સુખો 'શંકર' બધાં ત્યાં છે;
-કદર તો કામની કયાં છે ? બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.

" તું શું કરે ? "

ગઝલ–સોરઠી (હરિગીતમાં પણ ગવાશે).

આ કાષ્ટની માળા અરે ! તું ફેરવીને શું કરે ?
 કિરતાર ના અંતર વિષે હસ્તે ધરી–' તું શું કરે ? '
નિત્ય ન્હાય નિરમળ નીરથી, સરિતા સરોવરમાં જઈ;
 પણ મેલ ના મનનો મટયો જળ વાપરી–' તું શું કરે ? '
ટીલાં અને ટપકાં કરી, છે ભસ્મ સૌ અંગે ભરી;
 પણ શરીરમાં શયતાન છે, વિભૂતી ભરી–' તું શું કરે ? '
બસ રામ રામ પુકારતો, પણ પ્રેમ ના પ્રભુના પરે;
 ના રે'મ તુજ હૃદયે રહે, ઇશ છેતરી–' તું શું કરે ? '
રે ! દેવદર્શન માટ તું ફરતો ફરે સૌ મંદિરે;
 આકીન ના અંતર વિષે, ફોકટ ફરી–' તું શું કરે ? '
તું નેત્ર ઢાંકીને સદા, બસ ધ્યાન ધરતો ઢોંગથી;
 પણ ચિત્ત તુજ ચંચળ રહે ફતવા કરી–' તું શું કરે ? '
ધારણ કર્યાં છે શ્વેત વસ્ત્રો શ્વેત દિલ કીધું નહિ;
 દેખાવ છો સુતકી સદા, ધોળાં ધરી–' તું શું કરે ? '
એકાદશી ને અન્ય કૈં ઉપવાસ કરતો કષ્ટથી;
 પણ ભ્રષ્ટ છે તુજ ભાવના, ભૂખે મરી–' તું શું કરે ? '
જે ડોળ રાખે બ્હારનો તે હોય જો હૈયા વિષે;
 હરિ હાથ છે " શંકર " કહે ખટપટ કરી–' તું શું કરે ? '

" યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "

—ગઝલ—

હતી તું નાર નખરાળી, હતી મદમસ્ત મતવાલી !
  હવે છે હુશ્ન વણુ ખાલી " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
અરે ! ના ચસમ છે કાળી ! ગઇ કયાં ગાલની લાલી ?
  બુઢાપાની પીંધી પ્યાલી " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
હતી હા ! તું મનોહારી લટકતી ચાલ કયાં ત્હારી ?
  અરે ! કર જયેષ્ટીકા ઝાલી " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
બદનનો જોસ કયાં ત્હારો ? હૃદયનો રોષ કયાં ત્હારો ?
  તુમાખી તૉર કયાં ત્હારો ? " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
સફેદી શિર પરે ભાળી ગઇ કયાં જુલ્ફી એ કાળી ?
  ગરૂરી કેમ ત્હેં ગાળી ? " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
પડયા છે ગાલમાં ખાડા કળી સમ દંત કયાં ત્હારા ?
  ગયા કયાં ચેન ને ચાળા " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
પ્રફુલ્લિત પુષ્પ એ ઉરનાં કહે તે કેમ કરમાયાં ?
  જરા ને જોઇ શરમાયાં ! " યુવાની શું ગઈ ચાલી ? "
બદનમાં ખૂન ના બીંદુ સુકાયો રક્તનો સીંધુ !
  ગુમાવ્યું કયાં કહે સંધુ " યુવાની શું ગઇ ચાલી ? "
થયું છે ગાત્ર સૌ ગંદુ ઘટી ગરમી પડયું ઠંડુ !
  વળી વ્યવહારમાં મંદુ " યુવાની શું ગઈ ચાલી ? "

"યુવાની" ક્યાં ગુમાવી ત્હેં ? વિષય જ્વાળા સમાવી ત્હેં !
જુદી બાજી જમાવી ત્હેં "યુવાની શું ગઈ ચાલી ?"
"યુવાની" એ ગઇ ત્હારી હવે તો મ્હોતની બારી !
પ્રભુની ભક્તિ કર પ્યારી "યુવાની શું ગઇ ચાલી ?"

કર્કશાનો કંથ !

—ગઝલ—

પુરાણાં પાપ જો જાગે, મળે છે કર્કશા નારી;
અકારી જીંદગી લાગે, ખરેખર ! ખારથી ખારી ! પુરાણાં.
ઉદય થાયે અરૂણનો કે, ઉગે ઉર કલેશ અબળાને;
તપી પોતે તપાવે છે, જીગરમાં ઝખ્મ કરનારી ! પુરાણાં.
કુશબ્દો સાસુને ભાખે, નણંદથી સ્નેહ ના રાખે;
નીતિને નીરમાં નાંખે, પતિને પણ પજવનારી ! પુરાણાં.
શ્વસુરને શાપ આપે છે, દિયરને દાબમાં રાખે;
ગણે ના જેઠ જેઠાણી, જરા ના લાજ ધરનારી ! પુરાણાં.
ગધેડી ગર્વથી ગર્જે, બિચારાં બાળને મારે;
પડોસી સાથ લડવાને, બને વિક્રાળ વઢકારી ! પુરાણાં.
નિશાએ નાથને કનડે, કરે ફરિયાદ સર્વેની;
કરે શું ? કંથ કમભાગી, ફરે તલવાર બે ધારી ! પુરાણાં.
કરી આખો દિવસ ધંધો, ધણી આરામ ઇચ્છે ત્યાં;
કલેજું કોરતી કુબજા; વચનનાં બાણ રે ! મારી ! પુરાણાં.
શિખામણ સ્વામિ જો દેશે, કહેશે જૈ કુવો પૂરૂં;
અગર આપો અફીણ ખાઉં, કહી ભય આપતી ભારી ! પુરાણાં.

સુવા દે સ્હેજ ના સુખે, જગાડે જામિની આખી;
પ્રભાતે કંથ પરવારી, જશે કે, નીંદ લેનારી ! પુરાણું.

સુખી છે કે, દુઃખી સ્વામી, નથી દરકાર દારાને;
અરે! એ વંતરી વળગી, પતિનું રક્ત પીનારી! પુરાણું.

ભલો ભરથાર શિર કૂટે, " ડરે છે ભૂત ભૂંડાથી; "
પડી તે ટેવ ના જાયે, કરીને લગ્ન ઝખ મારી ! પુરાણું.

પ્રભુ જો પત્નિ આપો તો, સગુણી સોંપજો શ્યામા;
નહિં તો નાથ ઈચ્છુ છું, કુંવારી જીંદગી સારી ! પુરાણું.

ચમત્કારે નમસ્કાર !

—ગઝલ—

અરે ! કળયુગની દુનિયાં, સમજતી લેશ ના સાર;
અબોધે ખાય અરબડીયાં, ચમત્કારે નમસ્કાર !
હજારો દેવનાં ડેરાં, સકળ પ્રેમે ન પુજાયે;
પુજારી હોય પાખંડી, ચમત્કારે નમસ્કાર !
પુજારી મંત્ર જ્યાં બોલે, પ્રતિમા દેવની ડોલે;
દીધેલાં દ્વાર ખોલે તો, ચમત્કારે નમસ્કાર !
ધ્વજાઓ આવતી અદ્ધર, ગણાતા દેવ તે સદ્ધર;
તપાસી કોણ જોનાર ! ચમત્કારે નમસ્કાર !
ભરાશે મંડળી મેળા, હજારો માનતા થાશે;
પુજારી પુત્ર પણ આપે, ચમત્કારે નમસ્કાર !
સદાચરણી ભલા સાધુ, નહિ સન્માન કૈં પામે;
"છુમંતર" ભૂત કાઢે તો ચમત્કારે નમસ્કાર !
સુપાત્રે દાન ના કરશે, અપંગો અન્ન વિણુ મરશે;
કુછંદીના થશે શિષ્યો, ચમત્કારે નમસ્કાર !
બનીને નમ્ર પૂછે તો, નહિં કો' રાહ બતલાવે;
દબાવી દમ બતાવે તો, ચમત્કારે નમસ્કાર !
ધરો પોષાક સાદા તો, મિટીંગે માન ના પામો;
વિદેશી વસ્ત્ર વળગાડે, ચમત્કારે નમસ્કાર !
વિનયથી વંતરી વામા, કહ્યું ના કંથનું કરશે;
પડે સોટી સપાટો તો, ચમત્કારે નમસ્કાર !
ચમત્કારે સકળ ચૂકી, અહા ! વશ થાય નરનારી;
વિવેકે ના વિચારે કૈં, ચમત્કારે નમસ્કાર !

"પાનની બીડી!"

—ગઝલ—

કપૂરી પાન પુનાનું સમારી સાફ મ્હેં કીધું;
કળીના કેશરી ચુના થકી તે ચોપડી દીધું.
સુગંધીનો મુકી કાથો લવીંગે તે દીધું ભીડી;
પતિ પ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની બીડી!
મુકી છે કાતરી સ્વામી! સુડીથી કેળ સોપારી;
વળી વીણી ભરી ભાવે ધરીને વ્હાલ વળિયારી.
અહાહા!! એલચી મેલી ધરે છે પ્રેમ પંખીડી;
પાત પ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની બીડી!
પિયૂ આ પાનની બીડી ભલું ભોજન પચાવે છે;
વળી વાયુ અને વ્યાધી અજીરણથી બચાવે છે.
મહા સંગ્રામ શરદીને હઠાવાને મચાવે છે,
પતિ તે કારણે લોકો જમીને પાન ચાવે છે!
વદન ફીક્કાસ હરનારી—જમોને પાનની બીડી!
અધરમાં રક્ત ભરનારી—જમોને પાનની બીડી!
કટુતા દૂર કરનારી—જમોને પાનની બીડી!
મધુરો સ્વાદ ઝરનારી—જમોને પાનની બીડી!
અનુપમ પાનની બીડી બનાવી લાલ હું લાવી!
મુકીને કામ સૌ અળગાં ઉમંગે આપવા આવી!
સ્વિકારો સ્નેહથી સ્વામી પ્રશંસા શું હવે ગાવી?
અહોનિશ પ્રેમ માગું છું પતિ દ્યો વ્હાલ વરસાવી!

નિંદાખોરને અર્પણ!

—ગઝલ—

કરે નિંદા અમારી કો' અમોને છે નહિં પરવા !
કરે મ્હેનત બિચારા તે અમારાં પાપને હરવા !
લઈ પૈસા અને ધોબી અમારાં વસ્ત્રને ધોતા';
વિના પૈસે જનો એવા અમારાં પાપને ધોતા' !
હશે જે બાયલા પોતે અગર ધંધા વિના ફરતા';
અદેખા એકઠા થૈને અવર નિંદા અરે ! કરતા'.
ધણીની ધાક ના હોયે અગર વિધવા કદી હોશે;
મળી કમજાત કુલટાઓ અવરની કુથલી કરશે.
હશે ઉસ્તાદ જે એમાં કચેરિ ચૉકમાં ભરશે;
મળી એ, ચાર રંડાઓ અરે ! નિંદા પછી કરશે.
ભટકતી કેસ લાવે છે વિવેચન વંતરી કરશે;
ચઢી અન્યાયની ગાદી ચળેલી ન્યાય ચૂકવશે !
ફલાણી આમ ચાલે છે ! ફલાણો રૉફ મારે છે !
ફલાણી રાંકડી કેવી ! ધણીની ધાક ધારે છે !
ફલાણી ફાંકડી કેવી ? જુઓ ઘરમાં ચલણ એ'નું;
પિવાડે પાંદડે પાણી નશીબ રહડતું અહા ! તેનું.
ફલાણીને ઘણું દુઃખ છે ફલાણીને અતિ સુખ છે;
ફલાણી ખાય છે થોડું ફલાણીને ઘણી ભુખ છે !
કરીને કૂથલી એવી અવરનાં ઘર ભગાવે છે;
નથી કંકાસ જે ઘરમાં તહાં ટંટો જગાવે છે !

નિદ્રાને વિનંતિ !

—ગઝલ—

અયે ! નિદ્રા ! અરે ! નિદ્રા ! હઠીલી કેમ ના આવે ?
કરૂં છું બંદગી દેવી દયા ના કેમ દરશાવે ?
પ્રહર બે રાત્રીના વિત્યા ટકોરા બારના વાગ્યા;
સકળ સૃષ્ટિ વિસામો લે ! અમારા ભોગ છે લાગ્યા !
સ્મરણ ત્હારૂં કરૂં સ્નેહે રસીલી તું રિસાઇ છે;
વિનવણી હું કરૂં વ્હાલી, છતાં તું કયાં મનાઇ છે ?
નથી દરકાર જે કરતું' કરે તેના પરે દાવો;
અરેરે!! ઉંઘ તું ઉંધી કરે ઇન્સાફ શું આ'વો ?
બિચારા જેલના સંત્રી અગર દરવાન દરવાજે;
ફરજ ત્હેની ભુલાવે તું વગર તેડી તહાં ગાજે !
અગર કૈં કામ કરતાને અરેરે !! આવતાં ડોલાં;
બિચારા હોય બેઠેલા છતાં તે જોખતા' તોલાં !
નથી મચ્છર અગર માકણ પવન હા ! મંદ આવે છે;
પલંગે હું પડયો ત્રફડું છતાં કાં નીંદ આવે છે ?
કર્યો અપરાધ શું ત્હારો ? અરે ! તું કેમ કોપી છે ?
દયા દિલમાં નથી ત્હારા ખરે ! ત્હેં લાજ લોપી છે !
હવે તો ટેક છોડી દે ? વિનંતિ આ સુણી મ્હારી !
અમીની એક દૃષ્ટિથી મ્હને લે પાંખમાં ત્હારી !
સકળ કષ્ટો ભુલવનારી ! ફિકરને દૂર કરનારી !
મધુરાં સ્વપ્ન દેનારી ! દયા કર હે ! મનોહારી !

સુખી ગૃહસ્થાશ્રમ !

—શિખરણી છંદ—

સદા આનંદે જો, સદન સઘળું પ્રેમમય છે,
પિતુ ભક્તિવાળા, સકળ ગુણશાળી તનય છે;
હશે સ્નેહી શ્યામા, મનહર મુખે મિષ્ટ વદતી,
અતિ રિદ્ધિ સિદ્ધિ, દિનપ્રતિદિને હોય ચ્હડતી. ૧

મળે પ્રેમી મિત્રો, નવ હૃદયમાં સ્વાર્થ ધરતા,
પડે કષ્ટો ત્યારે તન મન ધને સ્હાય કરતા;
નથી અંગે વ્યાધિ, અગર ન ઉપાધિ દિલ વિષે,
ભલા આજ્ઞાધારી, અચળ મનના ચાકર હશે. ૨

અપંગોને સાધુ સતત બસ પોષાય ઘરમાં.
રહે ભક્તિ ભાવે, હૃદય રમતું રોજ હરમાં;
વળી પ્રેમે પોતે, વિમળ મન વિદ્વાન જન છે,
અહા ! જે તે પામે પરમ પુણ્યશાળી સુજન છે. ૩

* * * *

અહાહા !! એથી કૈં, અધિક સુખવાળા સુર નથી !
મળે જો એવું તો, સ્વર્ગ સુખ એથી દુર નથી !
હશે જેણે પૂર્વે, જપ તપ કરી દેવ રિઝવ્યા !
અહા તે પુણ્યાત્મા, સકળ સુખધારી જન થયા ! ૪

" અહાહા !! આજ છે હોળી ! "

—ગઝલ—

કસુંબે ચુંદડી બોળી અહાહા !! આજ છે હોળી !
જમાડું શેવ ને પોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
ધરી ધોળાં તને વસ્ત્રો, બનું હું પ્રેમની જોગણ;
ગુલાલે હા ! ભરૂં ઝોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
વસાવો કંથ કેસૂડાં, ભરીશું રંગનાં કુંડાં;
રમાડું રંગમાં હોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
સિતારે ચિત્ત સાંધીને, વગાડું પ્રેમથી વ્હાલા;
સુણાવું રાગ હા ! હોરી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
મગાવો રેશમી મલમલ, વળી મજલિન જે મોંઘી;
કરાવો ચુંદડી ચોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
હશે નરનાર નિર્લજ જે, ઉઘાડા ફાગ તે ગાશે,
શરીરે રાખને ચોળી અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
બને છે કૈંક જન ઘેલાં, બજારે ભાખતાં ભુંડું;
મળી દશ વીશની ટોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
ભરે છે ધુળ માથે કૈં, રમે છે છાણ માટીથી;
ભલા એ ભીલ્લ કે કોળી ? અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.
હશે સજ્જન અને ડાહ્યા, હરિને હેતથી ગાશે;
હૃદયને ભક્તિમાં રોળી, અહાહા !! આજ છે હોળી ! કસુંબે.

કનૈયાની બંસી !

—ગઝલ—

કનૈયા કા'ન ઓ મ્હારા ! બજાવો બાંસુરી પ્યારા !
મધુરી બાંસરી વાગે,
સુકોમળ કાનને લાગે !
રસીક હું બાંસુરી રાગે,
અજબ જ્યોતી હૃદય જાગે !
ઢળે અંતર અમીધારા ! બજાવો બાંસુરી પ્યારા !–કનૈયા !
ભુલીને ભાન હું ભટકું,
સુણાયો શબ્દ આ ક્યાંથી ?
દિવાની થૈ ફિરી દોડું,
ઝમકતો નાદ એ જ્યાંથી !
દિયો દર્શન દયાવાળા ! બજાવો બાંસુરી પ્યારા !–કનૈયા !
કહે છે લોક 'કાનૂડો,'
અજબ જાદુ જરૂર જાણે !
અહાહા !! બંસીના નાદે,
નગર નરનારને તાણે !
ત્રિકમ તાબે બનું તારા ! બજાવો બાંસુરી પ્યારા !–કનૈયા

આગળના કવર ઉપરનું ચિત્ર જુઓ !

પ્રેમ ચેષ્ટા !

—ગઝલ—

ભલે મમ નેત્ર તું ઢાંકે !
છતાં હૃદયે રમી-રહ્યો છું !
મધુરી પ્રેમની મૂર્તિ !
જીગરને તું ગમી-રહ્યો છું !
હૃદયને ના શકે રોકી !
દબાવે આંખ કાં ખાલી ?
સુકોમળ હસ્તના સ્પર્શે !
અહા ! મ્હેં ઓળખી વ્હાલી !
હૃદય ધડકે મધુર ત્હેના !
પડે પડઘા જીગર મ્હારે !
છતાં શું ના પિછાનું હું ?
મ્હને બસ મૂર્ખ તું ધારે ?
ચતુરા ચોર પકડાયો !
હવે તુજ હસ્ત હે છોડી !
સલુણી સેટ ! બસ સ્નેહે !
જીગર સાથે જીગર જોડી !

પાછળના કવર ઉપરનું ચિત્ર જુઓ !

સાહિત્ય પ્રેમી સજ્જનોને ખાસ વાંચવા લાયક પુસ્તકો.

" ભુંગળ વિનાની ભવાઇ ! "

—હરિગીત છંદ—

હે ! આર્યબંધુઓ ! તમે, જોયા તમાસા છે ઘણા,
નાટક સિનેમા સર્કસો રાખી હશે ના કૈં મણા;
ભાળી ભવાઈ પણ હશે, નવું કૈં નિરખવા–આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઈ ! ભાઇ ! જોવા–આવજો !

× × × ×

ગૌરી પુજનનું પર્વ છે, બાળા જુઓ ! ટોળે વળી !
ભુંડું પરસ્પર ભાખતી, નખરાં કરે નિર્લજ વળી;
કૈં કૂટતી રોતી અરે ! તે સાથ રોવા–આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ ! જોવા–આવજો !

× × × ×

આવો ! નવી વહુજી તણી, અત્રે અઘરણી આજ છે ?
વાજાં વગાડી લોકને, ભેગા કરે કયાં લાજ છે ?
વહુને બનાવે " વાઘ " ભુંડાં, ગીત ગાવા–આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ ! જોવા–આવજો !

× × × ×

આ લગ્ન મંડપમાં જુઓ વિધિ યુક્ત મંત્ર ભણાય છે !
વર વહુ વયે ખટ વર્ષનાં શું લગ્ન યોગ્ય ગણાય છે !
વર તો ઊંઘે કન્યા રડે, એ અશ્રુ લ્હોવા–આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ ! જોવા–આવજો !

× × × ×

આ જાય વરઘોડો જુઓ ! બુઢ્ઢા બબુચકજી તણો ?
વર વર્ષ પંચોતેરના, પણ મોહ અંતરમાં ઘણો ?
કન્યા વર્યા દશ વર્ષની, ફુલ પાન લેવા-આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઈ! ભાઇ ! જોવા-આવજો !

× × × ×

આ બારમાની ન્યાત છે! પુત્રે પિતાનું ઋણ ભર્યું ?
ઘરબાર સૌ ગીરો મુકી પકવાનનું ભોજન કર્યું ?
પલ્લુ ગયું પત્નિ રડે, પકવાન જમવા-આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ! જોવા-આવજો !

× × × ×

આ દીકરીના દોકડા, લેનાર **જીવીદાસ** છે ?
કન્યા કુવામાં નાંખવાનો, નીચ ધંધો ખાસ છે ?
કન્યા દલાલી પણ કરે, તેને ખટાવા આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઈ! ભાઇ! જોવા-આવજો !

× × × ×

આવો ! હવે આ પોળમાં, કુળવાન સૌ કહેવાય છે !
પ્હેરામણીથી પરણતા, વસુ કાજ વર વેચાય છે !
બે ચાર બૈરી લાવતા, ઇન્સાફ કરવા-આવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ ! જોવા-આવજો !

× × × ×

ભાઇ ! ભવાઇ ભાળતાં, આજે અસૂરું થઈ ગયું !
મળજો ફરી કો'દી હજુ, જોવું ઘણું બાકી રહ્યું !
જો ઝાંખ આંખે હોય તો, ચસ્માં ખરીદી-લાવજો !
ભુંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઈ! જોવા-આવજો !

"ઝખ મારવા!"

—સોરઠી-ગઝલ—

જો ઈશને સમરે નહિ, જન્મ્યો વૃથા 'ઝખ મારવા' !
પરમાર્થને પોષ્યો નહિ, જીંવ્યો જગે 'ઝખ મારવા' ! જો.
ખાધું પીધું હા ! ખંતથી, જાડા થયા પાડા સમા;
પર પિંડને પોષ્યો નહિ, જાડા થયા 'ઝખ મારવા' ! જો.
મૅાજો હજારો મારતા, ગાડી અને ઘોડે ચ્હડી;
સત્કર્મ કૈં કીધું નહિ, મૅાજો કરે 'ઝખ મારવા' ! જો.
રાજા થયા કૈં દેશના, પીડા પ્રજાને આપતા;
રૈયત સદા રડતી રહે, રાજા થયા 'ઝખ મારવા' ! જો.
સુખ મેળવે રૈયત સદા, ના રાજ્યને રહેતી વફા;
ટંટો બખેડો જો કરે, રહે રાજ્યમાં 'ઝખ મારવા' ! જો.
બાવા અને યોગી બની, માયા મુકી ના વેગળી;
ઢોંગી થઇ જગ ધુતતા બાવા બને 'ઝખ મારવા' ! જો.
વિદ્યા ભણી કૈં કૈં શિખ્યા, પંડિત ને જ્ઞાની બન્યા;
ના જ્ઞાન આપ્યું અવરને, જ્ઞાની થયા 'ઝખ મારવા' ! જો.
નખરાં કરે છે નવ નવાં, નિજ નાથને સંતાપતી;
સંતોષતી ના સ્વામીને નખરાં કરે 'ઝખ મારવા' ! જો.
બહુ કષ્ટથી ઉછેરીને, ડાહ્યા બનાવ્યા દીકરા;
માબાપને માને નહિ, પેટે પડ્યા 'ઝખ મારવા' ! જો.
જો પૂરતું આપે નહિ, જાલિમ જુલમથી કામ લે;
એ શેઠીયા કે શઠ છે ? જુલ્મો કરે 'ઝખ મારવા' ! જો.
ખાઇ નિમક નિજ શેઠનું, હલાલ ના હેતે કર્યું;
એ ચાકરો કે ચોરટા ? ખાતા નિમક 'ઝખ મારવા' ! જો.
વાણી ઉચારી 'શંકરે' સર, નાઇટ કે, જે-પી થયા;
જો દેશ સેવા ના કરી, જે-પી થયા 'ઝખ મારવા' ! જો.

મુંબઇની ઇમીટેશન શેઠાણી !

—ગઝલ—

તમે મુંબઈ વિષે આવ્યા, નિહાળી સર્વ હરખાયા;
　છતાં સાહેબ આ મ્હારા ! જુઓ મુંબઈનીં શેઠાણી !
અહા ! મુંબઇની અલબેલી ! છકેલી કંઇક સુધરેલી;
　લટકતી લાજને મેલી, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
કરે છે કંથ ઉઘરાણી, લખે નામું નયન તાણી;
　છતાં કહેવાય "શેઠાણી" જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
પતિ પરદેશમાં આવે, પ્રિયાને પાસ તેડાવે;
　પછી વહુ પાંખ ફફડાવે, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
સ્વદેશે કામ સૌ કરતી, ખુશીથી ખાંડતી દળતી;
　હવે " રામા " વિના રડતી, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
ઘરે સસરો અને સાસુ, ખરચ વિણુ ખેરવે આંસુ;
　જમે વહુ મિષ્ટ ફરમાસુ, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
કુવેથી ખેંચતી પાણી, નણંદની સાચવે ભાણી;
　હવે થઈ રાયની રાણી, જુઓ મુંબઈનીં શેઠાણી !
ઘણી મુંબઇ તણી નારી, બતાવે ઠાઠ બસ ભારી;
　ભલે વર થાય ભીખારી, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
બને મુંબઇની શેઠાણી, કરે પૈસા તણું પાણી;
　રળે વર ટાંટીઆ તાણી, જુઓ મુંબઇનીં શેઠાણી !
પતિ સીત્તેર લાવે છે, સકળ પત્નિ ઉડાવે છે;
　છતાં દેવું કરાવે છે, જુઓ મુંબઈનીં શેઠાણી !

વસાવે નવનવી સાડી, ફુલેલી ફેનસી ચોળી;
ખરીદે બૂટની જોડી, જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
સુવાસિક તેલ ને અત્તર, રૂમાલો રાખતી સત્તર;
ગણે છે કોણ ત્યાં ગણતર ? જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
કબાટો કે તીજોરી ના, છતાં દશબાર ચાવીના;
રૂપાના રાખતી ઝૂડા, જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
જશે નાટક તમાસામાં, અગર સરકસ સિનેમામાં;
ગણે મ્હોટાઇ ભપકામાં, જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
સદા નરવી રહે નાડી, જતાં કૈં જોઇશે ગાડી;
જશે લટકો કરી લાડી, જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !
કરે ઘરકામ સૌ ઘાટી, પદમણી, પાલવે જાતી;
અહા ! હોંશે હવા ખાતી, જુઓ મુંબઇની શેઠાણી !

× × × ×

નથી નારી સકળ એવી, સતી કૈં છે સીતા જેવી;
દયા સૌભાગ્યની દેવી, અસલ છે એજ શેઠાણી !
નકલ કરનાર શેઠાણી ! સુણી ના કોપશો વાણી;
હશે પરમાર્થિ ને શાણી, ખરી મુંબઇની શેઠાણી !
અપંગો પર દયા આણી, દુઃખીના દર્દને જાણી;
મદદ દેતાં ન અચકાણી અહાહા ! ! એજ શેઠાણી !
સ્થિતિ સ્વામીતણી જાણી, વિના "ઘાટી' ન ગભરાણી;
શિયળવંતી વિનયવાળી, ગુણી ગૃહરાજ્યની રાણી !

નિરાશ થવાની જરુર નથી,

પરંતુ જો અન્ય વીશીઓમાં, ભોજન ગૃહોમાં, કે ભપકાદાર લૉજોમાં, અને ખુદ પોતાને ઘેર પણ જો અહીંના જેવી સ્વાદિષ્ટ યાને ટેસ્ટફૂલ રસોઇ જમવાની આશા રાખશો તો અવશ્ય નિરાશ થવું પડશે. પધારો અને ખાત્રી કરો.

ધી

ઠે૦ મુમ્બાદેવી, પોસ્ટની પાછળ મુંબઈ નં. ૨.

પરીક્ષા વિના નકામું!

—સોરઠો—

મોતીનું શું મુલ્ય ? વાનર જ્યાં ટોળે વળ્યાં;
ત્હેનો તો ફળ તુલ્ય, ફોડીને ફેંકી દિયે !
ગમાર જનને જાણ, ગુણવંતી ગોરી મળે,
કરી ન શકે પિછાણ, ભવ બગડે ભામા તણો !
હોય પુરૂષ વિદ્વાન, નાર મળે જો શંખણી;
આપીને અપમાન, લાજ ઘટાડે લોકમાં !
બ્હેરા આગળ ગાન, મધુર સ્વરે જન કો' કરે;
સ્હુડે ન ત્હેને તાન, વૃથા દુઃખાવે કંઠને !
દુનિયાંનો દેખાવ, અંધાને શું કામનો ?
પડે નકામી સાવ, 'અંધા આગળ આરસી'!
ઉત્તમ હીરો એક, જડે કદી કુંભારને,
કાચ ગણીને છેક, બાંધે ગર્ધવના ગળે ?
ગાંડાને જો જ્ઞાન, ગુણવંતો દેવા જશે;
શું પામે સન્માન ? માન ભંગ તે થાય છે !
મધુર કાવ્ય રસદાર, રસિક બિના શું કામનું ?
ગુણ સમજે ન ગમાર, ભવાઈમાં મનડું ભમે !
પતિવ્રત કેરો પંથ, પાતર શું જાણી શકે ?
અતિ અબળાનો કંથ, પ્રેમ કદી ન પિછાણશે !
એમ પરીક્ષા બિણ મોંઘું પણ શું કામનું ?
કૈં અક્કલના હિણ, લાભ ગુમાવે લક્ષનો !

મસ્તાન ફકીર!

—ગઝલ—

અરે! કો' ઝેરની ફાકી! ખુદાનો લાલ લાવોને!
ફકાવી ફેંસલો લાવો મ્હને મુરદું બનાવોને!
નથી નેકી, મગર બદી તણો અન્જામ આવ્યો છે!
જહાંથી કુચ કરવાને! જુઓ! પયગામ આવ્યો છે!
અયે કમબખ્ત! નાદાની! ખુદાઇ યાદ આવે છે!
જીગરને ચાક કરવાને જુઓ! જલ્લાદ આવે છે!
નથી ખયરાત કીધી તે ખુદાથી માગવાનો છું!
તજીને રાહ જીન્નતનો અરે! જહન્નમ જવાનો છું!
અરે! ઇસ્લામ મજહબમાં મના છે હા શરાબીની!
મગર તેનો બન્યો બંદો! કસુર ખાના ખરાબીની!
જુગારે જર ગુમાવીને ગનીનો છું ગદા આજે!
ફકીરી હાલ આ મ્હારો અરેરે! પેટને કાજે!
ભરીને જામ પીતાં હું ખુદાઈ રાહને ભૂલ્યો!
નતીજો આ મળ્યો ત્હેનો જહાંના શાહને ભૂલ્યો!
તજી મસજીદ હું હરદમ જતોતો' હાય! મયખાને!
ખુદાની બંદગી કરવા ભુલાવ્યો હાય! શયતાને!
ભુલી ઇન્સાનનો દાવો બન્યો હયવાન હું હાયે!
નશાને નાચ મુજરામાં રહ્યો ગુલતાન હું હાયે!
ગુલોના બાગને છોડી ગટરની છે હવા લીધી!
ખુદાના નુરને છોડી શરાબી જામ મ્હેં પીધી!

બિરાદર કોઇ આવોને ! ડુબૂં છું હું બચાવોને !
કદમ પર સર ઝુકાવું છું અદલ રસ્તો બતાવોને !

* * * *

" ભલાઇ કર અયે ! આદમ ! રહે આ દમ જહાં સુધી !
ખુદાનું નામ લે હરદમ ! રહે હર દમ જહાં સુધી ! "

ગઝલોના શોખીનો અને પ્રેમમસ્ત વાંચકો માટે ખાસ!

કલાપીનો કેકારવ ! — આ પુસ્તક સુપ્રસિદ્ધ છે એટલે તેનું વિવેચન કરવાની જરૂર નથી. નવી આવૃત્તિ કીં. રૂ. ૨–૦–૦ પો. જુદું.

હરિપ્રેમ પંચદશી. — **કલાન્તકવિ બાલાશંકર ઉ. કંથારીઆ કૃત.** આ પુસ્તક પ્રેમ અને વિરહની ગઝલોથી વિભૂષિત છે. વાંચવાથી જ્ઞાન તથા આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાં મુકેલો **કાવ્ય જીવન** નામનો લેખ ખાસ મનન કરવા લાયક છે. અસલ કીં. રૂ. ૧–૦–૦ ઘટાડેલી કીં. ૦–૧૨–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

કલાપીનું સાક્ષર જીવન. — **લાઠીના** ઠાકોરશ્રી **સુરસીંહજી** (કલાપી)નું રસમય સાક્ષર જીવન તેમના અતિ ગાઢ અને લાંબા પરિચયવાળા રા. **સંચિત**ના હસ્તે લખાયેલું છે અને તે કલાપીને વખાણનારા પ્રેમમસ્ત વાંચકોને ખાસ વાંચવા લાયક છે. કીં. ૦–૫–૦ પો. જુદું.

જ્ઞાનોત્તેજક કાવ્યો. — આ પુસ્તકમાં લગભગ ચાલીસ લેખકોનાં ઉત્તમ કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પાકા બાઇન્ડીંગનું અસરકારક પુસ્તક અસલ કીં. રૂ. ૧–૪–૦ ઘટાડેલી કીં રૂ. ૧–૦–૦.

હીરાકણી (કષ્ટ કાપનાર). — મનુષ્ય માત્ર સદા સુખની પાછળ દોડયા કરે છે કેટલાક તો સુખને બદલે તેનો પડછાયોજ મેળવી સુખ સંપાદિત કર્યું સમજે છે. સુખ એ આનંદનો કાયમ રહે એવો સમુદાય છે. જે પુસ્તક વાંચ્યાથી આનંદ ઉપજે એટલુંજ નહિ પણ સંસાર વહેવારમાં ઉપયોગી થઇ પડે એવી સૂચનાઓ મળે તથા કષ્ટ કાપવાનો ઉપાય જડે તેનું મનન કરવાથી અને તે પ્રમાણે વર્તન રાખ્યાથી સાચું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. કીં. ૦–૧૩–૦ પો. જુદું.

સોજીતરીયા બ્રધર્સ–બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીસર્સ.
ઠે. ગણેશવાડી–મુંબઈ નં. ૨.

પતિ પ્રેમ પરિક્ષા !

—ભુજંગી તથા ગઝલ—

અહો ! નાથ ! આજે દિસો કાં ઉદાસી ?
અરે ! આનને શોક છાયા પ્રકાશી;
વિનંતિ કરે આપને દીન દારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા.

પધારો ગૃહે સાંઝના શાન્ત પેખૂ,
સદા નાથ ! આનંદમાં મુખ દેખું;
નથી આજ આનંદ કે, શાન્તિ પ્યારા !
કહો સત્ય સ્વામી ! પ્રભુ ! પ્રાણ મ્હારા !

નથી ચેન ચિત્તે નડી કૈં ઉપાધિ ?
વદો સત્ય વ્હાલા ! થયો કૈંક વ્યાધિ ?
દુ:ખી દેખતાં છે દુ:ખી આપ દારા,
કહો સત્ય સ્વામી ! પ્રભુ ! પ્રાણ મ્હારા !

ઉમંગે વધાવા મુકી કામ આવી,
પીયો નાથ ! પાણી ભરી પાત્ર લાવી;
પતિ ચર્ણ ચાંપુ વદો ચક્ષુ તારા !
કહો સત્ય સ્વામી ! પ્રભુ ! પ્રાણ મ્હારા !

* * *

પ્રિયા ! શાન્ત થા ! શું ત્હને કષ્ટ કે'વું ?
ટળે કષ્ટ તુંથી નથી હાય ! એવું;
નથી વ્યાધિ કૈં છે ઉપાધિ અકારી;
કહી ના વૃથા દૂભવું પ્રાણ પ્યારી !
ટળે કષ્ટ કે'વા થકી ના કદાપિ,
સુણી હાય ! શાણી ! રહે શોક વ્યાપી;
થવાનું હશે તે થશે એમ ધારી,
કહી ના વૃથા દૂભવું પ્રાણ પ્યારી !

* * * *

ભલે કષ્ટ એવું હશે તો સહીશું,
પતિના દુઃખે દુઃખિયાં હા રહીશું;
સુણી શબ્દ સ્વામી ! વહે અશ્રુધારા !
કહો સત્ય સ્વામી ! પ્રભુ ! પ્રાણ પ્યારા !
કદી કષ્ટ ટાળી શકાયે ન પ્યારા,
છતાં દૈ દિલાસો શકું નાથ ! મ્હારા !
અરે ! અશ્રુ સાટે દઉં રક્ત ધારા !
કહો સત્ય સ્વામી ! પ્રભુ ! પ્રાણ મ્હારા !

* * * *

અતિ હઠ ત્હારી હવે હું જણાવું,
કથા કષ્ટની રે ! સલૂણી ! સુણાવું;
દિલાસો નહિ તો ભલે દોષ દેજે,
દુઃખી થાય તો કંથને કાજ સ્હેજે !
કુસંગે ચઢીને કર્યો હાય ! સટ્ટો,
અરે ! આબરૂને લગાડયોજ બટ્ટો;

હતી શેઠની ઉઘરાણીજ આવી,
અરે ! હાય સટ્ટા વિષે સૌ ગુમાવી !
હતા બારસો રૂપિયા મુજ પાસે,
બધા હાય ! હાર્યો હવે કેમ થાશે ?
નથી બાર તો બારસો ક્યાંથી લાવું ?
અરે ! હાય સુઝયું મ્હને કેમ આ'વું ?
અરે ! હાથે કરીને મ્હેં લગાવી પેટમાં પાળી !
કુહાડીથી અરે ! કાપી હતી જે બેસવા ડાળી !
અહા ! ફળફૂલ દેનારા બગીચાને દીધો બાળી !
અરેરે ! ! આવતી રોજી પ્રિયા સટ્ટો કરી ટાળી !
ખબર જો શેઠને પડશે કદી ના માફ તે કરશે !
ખરા ખોટા તણો ખંતે અરે ! ઇન્સાફ–તે કરશે !
કર્યો સટ્ટો અરે ! મ્હેં તે સુણીને કોપ તે કરશે !
કરાવે કેદ તે મુજને દયા દિલમાં નહિ ધરશે !

* * * *

કથા આ કષ્ટની સુણતાં કલેજું કંથ ફાટે છે !
ઘરેણાં ને વળી પલ્લું પછી તે કોણ માટે છે !
મુકી ગીરો અગર વેચી અનામત શેઠની આપો !
કરો ના નાથ કૈં ચિંતા કથેલુ કષ્ટ આ કાપો !

* * * *

ઘરેણાં ના ગીરો મૂકું પિયરથી તું પ્રિયા ! લાવી !
નથી પલ્લા પરે સત્તા થવાનું તે થશે ભાવી !
કરૂં કંગાલ ના તુજને, સુખેથી કેદને સેવું !
જવા દે વાત એ વ્હાલી ! કરૂં ના કામ હું એવું !

વદો શું નાથ ! આ વાણી ? પરાણુ કાં તમે જાણો ?
પિયરની શું હવે સત્તા ? પતિ તકરાર કાં તાણો ?
અપાયું દાન કન્યાને પિતાનો ના પછી દાવો !
ઘરેણાંને મુકી ગીરો રૂપૈયા રોકડા લાવો !
ભિખારી હા ! ભલે થૈશું તજીશું ટેક–ના પ્યારા !
મજુરી અન્યની કરતાં ડગીશું છેક ના પ્યારા !
ગણો ભરથાર ભામાનાં હૃદય શું એક–ના પ્યારા !
તમારો ને અમારો તે નવો છે નેક–ના પ્યારા !
કદાપિ કષ્ટ જો પડશે સહીશું–કંથના માટે !
અરે ! વેરાન જંગલમાં રહીશું–કંથના માટે !
" ભલે આ દેહને વેચો ! " કહીશું કંથના માટે !
અરે ! અપવાસ જો પડશે ચહીશું કંથના માટે !

પતિકાજ તારામતી કષ્ટ પામી,
હરિશ્ચંદ્ર જેવો હતો શિર સ્વામી;
બની અન્ય દાસી પતિ રૂણ વાળ્યું,
મહા કષ્ટ સ્વામી તણું સદ્ય ટાળ્યું !
સતી અન્ય કૈંએ કરી સ્વામી ભક્તિ,
મહા માન પામી વળી સદ્ય મુક્તિ;
સતી કૈં બળી ભસ્મ થૈ નાથ સાથે,
પતિ ભક્તિ એ'વી હણ્યા પ્રાણ હાથે !
અરે ! અલ્પજ્ઞાની કરી શું શકું હું ?
છતાં આપને નિજ આત્મા ગણું હું;
વૃથા વાદ મેલી ઘરેણાં વટાવો,
અહા ! રોકડા રૂપિયા નાથ લાવો !

નથી યોગ્ય હું આપને શિખ દેવા,
છતાં થાય ઇચ્છા અરે ! કૈંક કે'વા;
ક્ષમા આપની હે કૃપાનાથ ! માગું,
પછી શબ્દ બે નમ્રતા ધારી ભાખું !

મળે મ્હેનત તણી રોજી ખુશીથી નાથ તે ખાવી !
અવરની ના કરો ઇચ્છા ! વૃથા હા ! લોભ વરસાવી !
હરામી માલ મેળવવા કરે છે યત્ન જે સ્વામી !
ગુમાવે ગાંઠનું નાણું અતિશે કષ્ટ તે પામી !
હવે અફસોસને છોડી સલુણા ! શ્યામ છો શાણા !
કહ્યા તે યત્ન અજમાવી ભરોને શેઠનાં નાણાં !
નહિ શંકા ધરો કાંઈ નથી કૈં પારકું પ્યારા !
અરે ! આ દેહ છે અર્પણ સદા શિરછત્ર છો મ્હારા !

* * * *

પ્રતિમા પ્રેમની મ્હારી ! ભલી આ શિખ ત્હેં દીધી,
કસોટી પ્રેમની આજે અહાહા ! પૂર્ણ મ્હેં કીધી !
તરુણી મ્હેં તને તાવી ટકી તું તાપની પાસે;
અહાહા ! ધન્ય છે ભામા ! પતિ ભક્તિ ભલી ભાસે !
નથી સટ્ટો કર્યો મ્હેં તો ગુમાવ્યું છે નહિ નાણું;
પરિક્ષા પ્રેમની જોવા ત્રિયા મ્હેં મેળવ્યું ટાણું !
નથી એવી સકળ નારી ઘરેણું ગાંઠનું આપે;
સમય કળિયૂગનો છે આ હ્રુદયમાં સ્વાર્થને છાપે !

* * * *

કરે સૌ તે અમે કીધું પરીક્ષા શું ત્હમે લીધી ?
કસોટી એ નહિ પ્યારા ! અહા ! હાંસી ત્હમે કીધી !
ભરીને ઝેરની પ્યાલી ધરો જો નાથ ! તો લઇએ !
હૃદયમાં નાથને લાવી ખુશીથી ઝેર પી-જઇએ !

હવે નાથ ! મ્હારા પધારો રસોડે,
જમાડું રસોઇ અહા ! આજ કોડે;
ફરી ના કરો આ પ્રમાણેજ હાંસી,
દુભાયે અતિ આપની નાથ ! દાસી !

* * * *

અહા ! પ્રાણ પ્યારી ! થયો ખેલ પૂરો,
જુગારી તણો છેજ અન્જામ બૂરો;
જુગારે જીતી તું પતિને હરાવી,
પતિ ભક્તિ ત્હેં આજ પૂરી જણાવી;

નમું કિરતાર ! કરૂણાળું ! કૃપા તું હિંદ પર કરજે !
અહા ! સૌ હિંદવાણીમાં પતિ ભક્તિ સદા ભરજે !
વિનંતિ આ કરી મ્હેં તે દયાળું ! ધ્યાનમાં ધરજે !
અમારા હિંદના કષ્ટો અહા ! કિરતાર તું હરજે !

માફી અને સલામ!

—ગઝલ—

અમારી કો’ કવિતાથી, અરે! માઠું હશે લાગ્યું!
સુરબ્બી માફ તો કરજો! વચનનું બાણ જો વાગ્યું!
કવિતાની કસુર કૈં ના, કલમને કોપથી કાપો!
લખે છે લોકની નિંદા, ભલે બદલો તમે આપો!

× × × × ×

વિવેકે જો વિચારો તો, કલમની પણ કસુર છે ના!
કલમ ધરનાર એ કરને, કરો શિક્ષા હવે તો હા!

× × × × ×

કરે શું: કર બિચારો એ, રહ્યો આધિન અંતરને!
કહે જે તે મુજબ કરતો, કરો બસ! કેદ એ મનને!
પરાયાં છીદ્ર જોવાની, બુરી આદત–પડી એને!
પછી પોગળ પકડવામાં, પુરી લહેઝત–પડી એને!

× × × × ×

મહા મસ્તાન એ મન છે, કદી કબજે નહિં થાયે!
પ્રવેશે સદ્ય પાતાળે, ઉડી આકાશમાં જાયે!
જવા દો નામ ઝાલિમનું! તમારૂં જોર ના ચાલે!
ગુન્હો તેનો ગણાયે ના, વિચારો! રાસ્ત મત આલે!

× × × × ×

બિરાદર! દરગુજર કરજો! પધારો! આવજો પ્યારા!
જીગરની સો સલામો છે, કબુલ તે રાખજો પ્યારા!

સમાપ્ત.

પ્રાર્થના !

—ગઝલ—

નમું કિરતાર કરૂણાળુ, કુબુદ્ધિ કાપજો પ્યારા !
 અમારો ધર્મ સાચવવા, સુબુદ્ધિ આપજો પ્યારા !
ભુખ્યાને અન્ન દેવાને, પ્રીતે પરમાર્થ કરવાને;
 દયાળુ દેવ અમ દિલમાં, દયાને સ્થાપજો પ્યારા !
હળાહળ ઝેરના જેવા, જૂઠાથી જૂજવો રાખી;
 હૃદયમાં સત્યતાની છાપ સત્વર છાપજો પ્યારા !
ત્હમારા ગુણ ગાવાને, ભજનમાં લીન થાવાને;
 અમારા દેહમાં ભક્તિ રગે રગ વ્યાપજો પ્યારા !
કુડા છે કામ ને ક્રોધ, બુરા છે મોહ ને લોભ;
 કહે "શંકર" અમોને દૂર એથી રાખજો પ્યારા !

"મણિકાન્ત."

મણિકાન્ત કાવ્યમાળા માટે મારો અભિપ્રાય.

(ખેડાવર્તમાન, તા. ૬-૬-૧૯૧૭.)

ગરબી.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને.)

મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની,
પ્રેમી જનને અરપે ઉર આનંદજો;
સાદી શાન્ત સલુણી ભાષા શોભાવે,
પદ ઠુમરી ગઝલોને વિધાવધ છંદજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની! ૧

સમજુકને શિખામણ જોગા શબ્દથી,
સમજાવ્યો બહુ વાણી તણો વ્યવહારજો;
જારી જુગારી છળ કપટોની છોળ્યના,
ઉછળતાં મોજાનો અટવ્યો ભારજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની! ૨

ગાફલ ગુરૂના ગંધાતા ગુરૂ મંત્રમાં,
મોહ ધરીને મરનારા જન માટજો;
લક્ષણ સહીત ગણાવ્યા લાયક ગુણને,
કન્યા વિક્રયનો પણ કાઢયો કાટજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની! ૩

એકોએ બુરાડી જગની બાવડી,
ઠીક તે પણ ઠેકડીથી માર્યો ઠોકજો;
સટોરીયાની સત્યાનાશી રોળવી,

ભલે ન માને તે જન મેલે પોકજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની ! ૪
પતિવ્રતાના વરણુવી પોષક મર્મને,
ભારતી ગૃહીણીનું શોભાવ્યું ભાળજો;
કઠણુ હૃદયના ધનવાનનોને કાળજે !
સાચા શબ્દે સળગાવી પુર ઝાળજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની ! ૫
સડચો સુધારો, બાળલગ્નની બળતરા,
અને બળાપો નોકરીનો બે દાદ જો;
હઇડું ચુસે હિંદ તણું તે હાંકવા,
આદિ શબ્દે આપી સુંદર યાદ જો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની ! ૬
પાપ અને પાખંડ તણી પરણાલિકા,
નિર્મૂળ કરવા સમજાવ્યું નિરભ્રાન્તજો;
કડવું ઔષધ સાકર વિંટી સોંપીયું,
ધીરજ તારી ધન્ય ! મણિના કાન્તજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની ! ૭
માધવજીને માળે તારી મોરલી !
ગાયવાડીથી ધુધવતી ગુણવાનજો;
મુંબઇથી પ્રસરાતી મ્હાલો હિંદમાં,
ભાઇશંકરની આશિષ એજ નિદાનજો;
મઘમઘતી મનહર કવિતા મણિકાન્તની ! ૮

મુંબાઇ
કાલબાદેવી રોડ. } **કવિ ભાઇશંકર વિદ્યારામ પંડિત**
પ્રાણુરક્ષક ઔષધાલય.

મણિકાન્ત કાવ્યમાળામાં આવેલાં સુંદર અને ભાવમય ચિત્રોની નોંધ—પુસ્તકની કીં. રૂ. ૨—૦—૦.

૧ વિભુ વાક્ય !
૨ નીતિબોધ !
૩ "અમારા કંથના માટે !"
૪ "પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !"
૫ કન્યાવિક્રયનો કબાલો !
૬ સ્વરુપ પ્રશંસા !
૭ "અહાહા ! આજે છે હોરી"
૮ પ્રેમ ચેષ્ટા !
૯ સૌન્દર્ય વર્ણન !
૧૦ વીરહી વામા !
૧૧ કનૈયાની બંસી !
૧૨ માયાનો ત્યાગ !
૧૩ મરણ પથારીપર પશ્ચાતાપ !
૧૪ પસ્તાવો !
૧૫ રાજા અને યોગી !
૧૬ નળદમયંતી વનવાસ ! (અસ્તોદય.)
૧૭ સાલ મુબારક !
૧૮ ગુર્જ્જર દેવી !
૧૯ ભીમદેવની સ્વારી !
૨૦ સતીનો શ્રાપ !
૨૧ રક્ષાબંધન !
૨૨ નિર્દોષ નિર્મળા !
૨૩ શશિકાન્ત !
૨૪ શોકાતુર નિર્મળા !
૨૫ દુઃખી પિતા !
૨૬ બ્રહ્મહત્યા !
૨૭ મહર્ષિ પરાશરનો આશ્રમ !
૨૮ પ્રાર્થના !
૨૯ અર્પણ **મહાત્મા ગાંધીશ્રી !**
૩૦ લેખક, મણિકાન્ત.

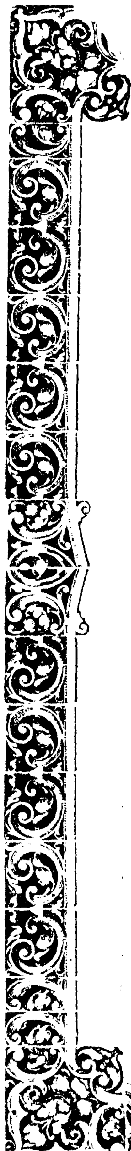
ખાસ વાંચવા લાયક પુસ્તકો !

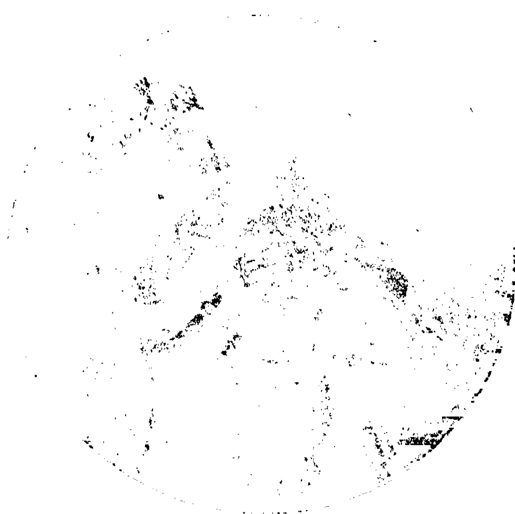
પુસ્તક		કિંમત
સચિત્ર મણિકાન્ત કાવ્યમાળા	(આવૃત્તિ ૬ ઠી)	૨—૦—૦
,, સંગીત મંગળમય	(,, ૯ મી)	૦—૬—૦
,, સંગીત સુબોધબિન્દુ	(,, ૨ જી)	૦—૫—૦
,, નિર્ભાગી નિર્મળા	(,, ૭ મી)	૦—૬—૦
બ્રહ્મહત્યા યાને આપઘાત કે ખૂન ?	(,, ૨ જી)	૦—૩—૦
સચિત્ર ગુજરાત સ્તોત્ર (ગુર્જર રાજ્યના ટુંકા ઇતિહાસ સાથે.		૦—૩—૦
જ્ઞાન પ્રવાહ		૦—૨—૦
કલાપીનો કેકારવ		૨—૦—૦
કલાપીનો વિરહ...		૧—૪—૦
કલાપીનું સાક્ષર જીવન		૦—૫—૦
હીરાકણી (કંઠ કાપનાર)...		૦—૧૩—૦
હરિપ્રેમ પંચદશી (મસ્ત કવિ કંથારીઆની)...		૧—૦—૦
પ્રેમપીંજર કે કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર ?		૧—૦—૦
ગુજરાતના ઇતિહાસની વાર્તાઓ		૦—૮—૦
ચાર યોગી (અસરકારક)		૦—૧૨—૦
સન્મિત્ર કે શયતાન ?		૧—૦—૦
ભેદક ખૂન		૧—૦—૦
અનંગ-વિષ (સચિત્ર નવલકથા)		૨—૦—૦
ડીટેકટીવ દેવેન્દ્ર (ઘટાડેલી કીંમત)		૦—૧૨—૦
નલીનીકાન્ત (,, ,,)		૦—૧૦—૦
શ્રી ભોજસુબોધ રત્નમાળા...		૨—૦—૦
અદ્ભુતાનંદ-મોક્ષમાર્ગ		૧—૦—૦
જ્ઞાનોત્તેજક કાવ્ય (ઘટાડેલી કીંમત)		૧—૦—૦
દુઃખીયારી દુઃખતર (,, ,,)		૦—૧૨—૦
ત્રણ ભાષાનો ભોમીયો		૦—૧૨—૦

સોજીતરીયા બ્રધર્સ-બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ.

ઠે. ગણેશવાડી—મુંબઈ નં. ૨.

ભલે મમ નેત્ર તું ઢાંકે! છતાં હૃદયે રમી-રહી છું!
મધુરી પ્રેમની મૂર્તિ! જીગરને તું ગમી-રહી છું!

"મણિકાન્ત."

